

**Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Merkez Bankası**

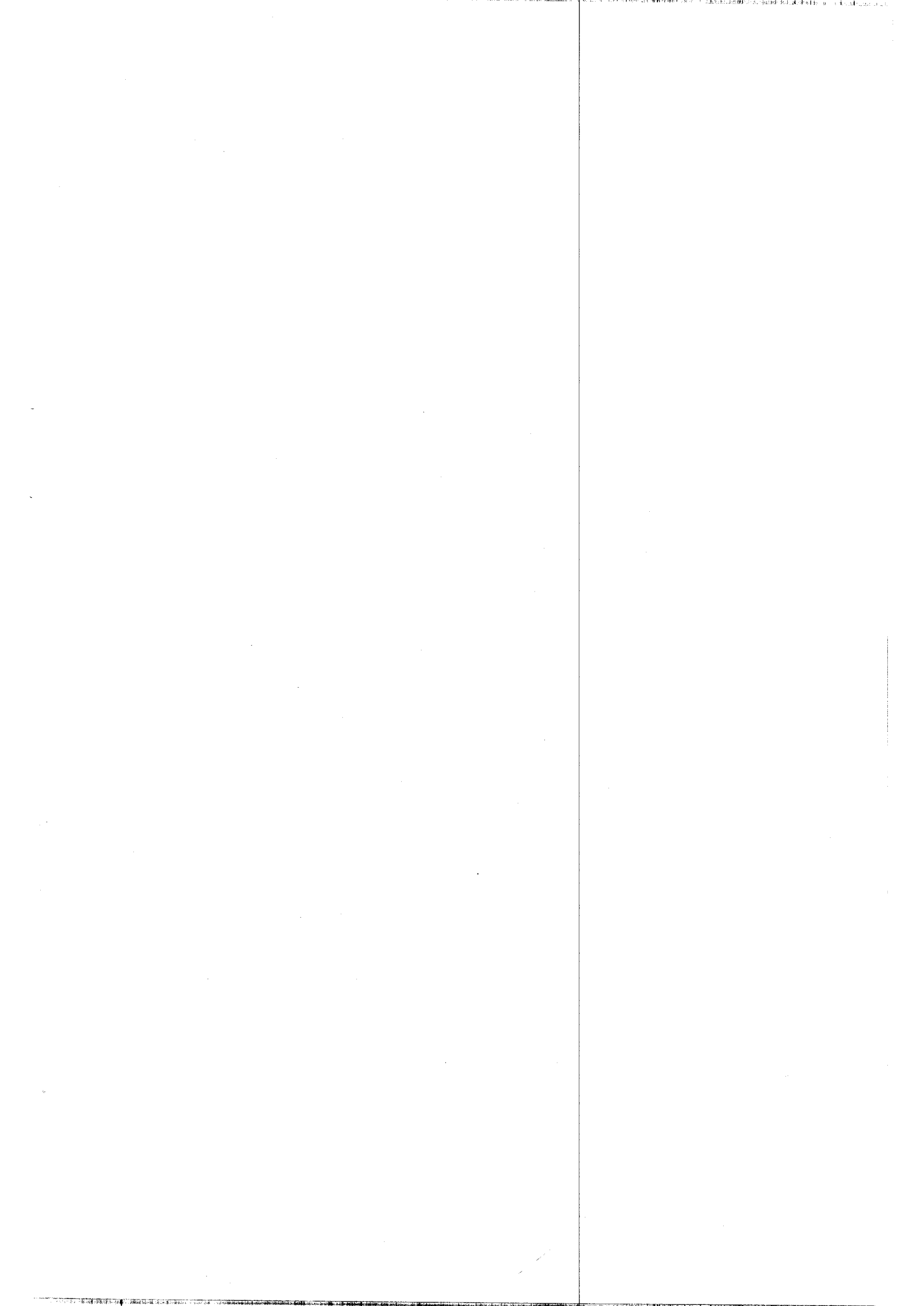
Bülten

Aralık 1989

No: 10

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
I. Bölüm	
Bankacılıkta Temel İlkeler ve Merkez Bankası İşlevleri	2 - 10
II. Bölüm	
K.K.T.C.'de Merkez Bankası ve Bankacılık Faaliyetleri	12 - 36
III. Bölüm	
Ekonomik Gelişmeler	38 - 63
1. Üretim, İstihdam ve Fiyatlar	39
a) Üretim Artışı ve Kaynakların Kullanımı	39
b) İstihdam	44
c) Fiyat Hareketleri ve Ücretler	46
2. Mali ve Parasal Gelişmeler	49
a) Mali Gelişmeler	49
b) Parasal Gelişmeler	54
3. Ticaret, Pazarlama ve Ödemeler Dengesi	55
a) Ticaret ve Pazarlama	55
b) Ödemeler Dengesi	61
IV. Bölüm	
Merkez Bankasının Dokuz Aylık Hesapları	64 - 69
Bilânço	65
Kâr ve Zarar Hesapları	66
Hesaplar Hakkında Açıklamalar	67
V. Bölüm	
Bankacılık İstatistikleri	71 - 77
VI. Bölüm	
Tabloların Listesi	79 - 80

I. Bölüm

BANKACILIKTA TEMEL İLKELER VE MERKEZ BANKASI İŞLEVLERİ

BANKACILIKTA TEMEL İLKELER VE MERKEZ BANKASI İŞLEVLERİ

Özünde bankacılık işi bir kısım halkın ilk talepte veya çok kısa ihbarla geri istenebilecek mevduatının daha uzun sürelerle başka bir kısım halka ödünç olarak verilmesi işleminden oluşmaktadır. Bir tarafta ödünç verecek paraları olan fakat bunu arzu ettikleri zaman geri almak isteyenler, diğer tarafta ise para borçlanmak fakat bunu bir süre sonra ödemek isteyenler var. Bu iki tarafın doğrudan doğruya yekdiğeriyle iş yapması normalde mümkün olmadığından banka aracılık görevini ifa eder: Faiz karşılığında mevduat kabul ederek daha yüksek faiz karşılığında kredi verir. Bankalar salt kısa vadeli mevduat kabulü ile yetinmeyip daha uzun vadeli mevduat da kabul ederler ve kârlı biçimde değerlendirilebilmek koşuluyla vadeli mevduata çoğu defa daha yüksek faiz uygularlar.

Likidite ve Kârlılık

Ticari diğer herhangi bir kuruluştaki olduğu gibi bankalarca ödünç para alanlara ve mevduat sahiplerine sağlanan hizmetlerin amacı kârdır. Bankaların ödünç verdikleri paralar arttıkça kârları da artacaktır. Ne var ki bir banka mevduat olarak kabul ettiği tüm kaynakları ödünç verecek durumda olmayıp, mevduat sahiplerinin geri ödeme istemlerini karşılamak üzere yeterli ölçüde likit para tutmak zorundadır. Bankalarca karşılaşılan ikilemin temel nedeni buradadır, zira genelde likit şekilde tutulan para miktarı arttıkça kârlılık azalmaktadır. Örneğin en likit aktif olarak nakit biçimde tutulan paralar hiç kâr sağlamayan paralardır. Bu itibarla bankalar borç vermeyi azamiye çıkarma ve likiditeyi asgariye indirme arasında dikkatli bir denge kurmak zorundadır. Bu görev resmi kontrollerle bir ölçüde bankaların elinden alınmış olmakla beraber yine de hatırı sayılır ölçüde manevra kabiliyeti mevcuttur. Kârlılık ve likiditenin çelişkili icaplarını, bankanın mali kaynaklarını sağlayan ortaklarla mevduat sahiplerinin çelişkili arzularının bir sonucu olarak görmek mümkündür. Bankanın müşterek sahibi olan ortaklar sermayeleri üzerinden kazanç beklentisi içindedirler. Bankanın kullandığı paranın önemli bir bölümünü sağlayan mevduat sahipleri ise mevduatlarını zamanında ve koşullarına göre geri alabilme güvencesi arzusundadırlar. Başarılı bir banka bu iki grubun yararlarını bağdaştırmak zorundadır. Bu olmazsa ya hissedarlarını ya da ortaklarını kaybetmek durumunda kalabilir.

Madeni Para, Emre Yazılı Senet

Yüzyıllar önce İngiltere'de zengin kimselerin ihtiyaç fazlası paralarını emin bir şekilde Londra kalesinde bulunan Kraliyet Darbhanesinde muhafaza etmeye başladıklarını görürüz. Bu usul 1640 senesinde Kral I. Charles'in darbhanedeki paraları kendine mal etmesi üzerine aniden sona erdi.

Zenginler altın ve gümüşlerini muhafaza edecek başka yerler bulmak için arayışa geçti ve çok geçmeden bu hizmet kuyumculara gördürülmeye başlandı. Kuşkusuz kuyumcular meşguliyetlerinde gerekli olan altın ve gümüş stoklarının korunması bakımından işyerlerinde gerekli emniyet önlemlerini almış bulunuyorlardı. Bu nedenle mudiler adına bir miktar daha altının muhafazası onlar için özel bir sorun yaratmayacak fakat mudileri kendi evlerini hırsızlığa karşı emniyete alma zahmet ve külfetinden kurtaracaktı. Madeni paralar bu şekilde yaratıldığında kuyumcu yekün miktar için bir makbuz veriyor ve mudi, belki bir borç tediyesi için, parasını geri istediğinde makbuzu ibraz ederek yatırdığı parayı çekebiliyordu. Paranın yeni sahibi de aynı emniyet mülhazası ile hareket edeceğinden büyük bir ihtimalle paralar yeniden kuyumcunun mahzenine getirilecekti. Mahzenden çekilen paraların az sonra tekrar mahzende depolanması işleminin abesle iştigal olduğu noktasından hareketle para olduğu yerde bırakılarak makbuzun borçlu ve alacaklı arasında el değiştirmesi üzerinde duruldu. Bu safhada kuyumcunun makbuzları, ilk mudi lehdar olarak gösterilerek ve tevdi edilen kesin para miktarı da belirtilmek suretiyle, emre yazılı senet (bono)

şeklini aldı. Çok geçmeden sözü edilen senetler para gibi tedavüle girdi ancak çoğu defa tedavül kuyumcunun iyi tanındığı çevre ile sınırlı kaldı. Senette zikredilen menfaatin bir üçüncü tarafa devrinden önce mudinin bu işlemi onayladığını göstermek amacıyla senedi ciro etmesi gerekiyordu. Açık devir yapıldığında senet kimin zilyetinde ise ona ödenecek, hamiline yazılı, bir senet haline geldi. Buna göre senet, süresiz olarak veya herhangi bir hamilin onu kuyumcuya ibraz ederek belirtilen para miktarının ödenmesi konusundaki taahhüdünü yerine getirmesini isteyene dek tedavülde kalabiliyordu. Sözü edilen senetler bütünüyle parasal desteği haizdi. Bir başka deyişle kuyumcular çıkardıkları bütün makbuzları karşılayacak miktarda parayı mahzenlerinde daima bulunduyordu. Bütün makbuzlar aynı anda ödemeye gelse dahi tümünü ödeyecek para mevcuttu.

Nakid Rasyosu ve Taze Para

Az sonra kuyumcular verdikleri bütün makbuzların aynı anda ibraz edilme-yeceğini idrak ettiler. Bu esastan yararlanma imkânları düşünüldü: Kuyumcular tuttukları altın paranın bir bölümünü ödünç verebilirler veya daha karmaşık olarak mevduat olarak kabul etmedikleri yani altın para karşılığı olmayan miktarlar için emre yazılı senet isdar edebilirlerdi. Uygulamada tedavüle çıkar- dıkları emre yazılı senetlerin %10-15'i değerinde madeni paranın mahzenlerinde bulundurulmasıyla normal olarak günlük para iadesi taleplerinin karşılanabileceği ortaya çıktı. Elde tutulan nakidle mevcut mükellefiyetler arasındaki ilişki nakid rasyosu olarak bilinmektedir. Bir kuyumcu kendisine tevdi edilen £2000 değerindeki madeni paraya karşılık %10 nakid rasyosu ile £20000 değerinde emre yazılı senet isdar edebilecek ve bu suretle £18000 değerinde borç vermiş olacaktır. Bu suretle daha önce ortada olmayan taze para yaratılıyor ve genelde para arzı artırılmış bulunuyordu.

Çarpan Etkisiyle Kredi Stokunun Genişletilmesi

Atıl para kâr getirmediğinden bankalar için yasaktır. Kaynakları emre yazılı senetlere karşılık olarak kullanılamazsa, kredilere ve banka kolaylıklarına karşılık olabilmeli. Bu düşünce ile bankalar taze para yaratma yerine kredi stokunu genişletme eğilimine girdiler.

Kredi stokunu genişletme işlevinin nasıl çalıştığını görmek için farzedelim ki ülkede tek bir banka vardır ve bütün mevduat hesapları bu bankada toplanmıştır. Mevduat hesaplarının toplamı £10.000 ise bunun karşılığı £10.000 nakid mevcuttur. Tecrübe ile sabittir ki geri ödeme taleplerinin karşılanabilmesi için mevduat hesaplarına yatırılan paraların sadece küçük bir oranına ihtiyaç hasıl olacaktır. Bu suretle gerisi ödünç verilebilir. Yüzde on (mevduat: nakid) nakid rasyosunun yeterli emniyet sağlayacağını bankaca kararlaştırdığını farzederek yatırılan £10.000'nin £1000'si nakid olarak muhafaza edilecek ve %90'ı yani £9000'si ödünç verilebilecektir. Ödünç para alan kimseler onu mal ve hizmet alımları bedelinin ödenmesinde kullanacaklardır. Bankalar v.s. bu şekilde ellerine geçen parayı bankalarına yatıracağından daha önce ödünç olarak verilen £9000'nin tekrar bankaya yatırıldığını görürüz. Buna yaratılan mevduat diyebiliriz. Kuşkusuz banka hangi mevduatın taze ve hangisinin daha önce verilen krediden kaynaklandığını söyleyecek durumda değildir. Gelen £9000'nin £900'si nakit rasyosunu korumak amacıyla alıkonur ve gerisi ödünç verilir. Ödünç verilen £8100 de zaman içinde bankaya gelecek ve %10'u alıkonduktan sonra gerisi kredi olarak kullanılacaktır v.s. Bu ameliye çarpan etkisi olarak bilinmektedir. Neticede sistemdeki £10.000'nin tümü bankada alıkonmuş olacaktır. Nakid rasyosu %10 olduğunda bu miktar £100,000 miktarında toplam mevduat ve £90,000 miktarında verilebilecek toplam krediye tekabül etmektedir.

Merkez Bankasının İşlevleri

Bankacılığın temel ilkelerini bir nebze irdelemiş bulunuyoruz. Şimdiki safhada, bankaların gerek kişisel gerekse ticari mahiyetli olmak üzere müşterilerine sağladıkları çok çeşitli hizmetlerin ayrıntılarına inmekten bankalar arasında tek başına bir kategori oluşturan Merkez Bankasının işlevlerini ele alacak ve uygun hallerde K.K.T.C.'deki durumun değerlendirmesini yapacağız.

Bir merkez bankasının esas görevi hükümet adına ve onun denetimi altında parasal sistemin denetimini yapmaktır. Bu görevin ifasındaki sorumluluk dört sahaya ayrılmaktadır, şöyle ki:

1. Hükümet harcamalarının finansmanı için para borçlanmak dahil hükümetin bankacılığını yapmak.
2. Bankaların yekdiğeri arasındaki hesap tasfiye işlemlerini mümkün kılmak ve diğer bankalara en son kredi mercii görevini ifa etmek suretiyle sistemin bütünlüğüne ölçülü bir istikrar sağlamak.
3. Banknot ve madeni para çıkarılması dahil para arzını kontrol etmek.
4. Kamu Borçlarını denetlemek.

Bazı ülkelerde bu görevlerin tümü aynı kuruluşa verilmiş değildir. Örneğin Amerika Birleşik devletlerinde banknot Hazine Dairesince çıkarılmakta, Merkez Bankasının diğer görevleri ise Federal Rezerv Sisteminde yürütülmektedir. Türkiye'de madeni para Maliye Bakanlığınca darbedilirken banknot Merkez Bankasınınca basılmaktadır. K.K.T.C.'de kendi banknot veya madeni paramız olmayıp Türk Lirası tedavülü zorunlu paradır.

Merkez Bankasının Özerkliği

Merkez Bankasına tanınacak özerkliğin derecesi tartışmaya açık bir konudur. Ölçünün bir ucunda Maliyenin bir dairesi gibi çalışmaktan memnun bir Merkez Bankası diğer ucunda ise mutlak siyasi özerkliğe heveslenen bir Merkez Bankası görmek mümkündür. Kabul edilen bir gerçek varsa o da özerk bir Merkez Bankasının hükümet emirnamesi ile kurulamayacağıdır. Böyle bir merkez bankası kalıcı bir kuruluş olabilmek için sadece politikacılardan değil daha çok halktan destek görmelidir. Yasal yetkisi olmadığı hallerde bir Merkez Bankasının gösterebileceği özerkliğin derecesi başkan ve diğer üst kademe yöneticilerinin mizacına bağlıdır çünkü masa başındaki durum hem şahsiyet hem de uzmanlık meselesidir. İngiltere'de Maliye Bakanı Mr. Lawson'un bakanlığı döneminde Merkez Bankasına belirgin bir saygı göstermediği gözlenmiştir. Fakat Ekim ayında bu görevden istifa ettikten sonra, bir sene öncesinden başbakan Mrs. Thatcher'e özerk bir merkez bankası kavramı hakkında tavsiyede bulunduğunu açıkladı. Ne var ki para politikası denetiminin siyasilerin elinden alınıp teknokratların muhafazasına tevdi edilmesi kavramı Mrs. Thatcher'in serbest piyasa idealleri ile uyum içinde idi ve muhalefet günlerinde yaygın biçimde tartışılmıştı. Mrs. Thatcher'in ilk kabinesinde görev alan Mr. David Howell'in hatırladıklarına göre para politikasının, bir var olma nedeni olmamakla beraber, büyük önemi ve karmaşıklığı nedeniyle siyasi arenanın ortasında bırakılmayıp Batı Alman örneğinde olduğu gibi daha özerk ellere tevdi edilmesi kavramına 1977 yılında büyük sempati vardı. Bank of England'ın kıdemli Başkan Yardımcısı geçenlerde durumu şöyle açıkladı:

"Para politikası özerkliğimizdeki eksikliklerin hükümetin iktisadi ve bütçe politikalarının tümü üzerindeki daha fazla etkinliğimiz dolayısıyla büyük ölçüde dengelendiğini söyleyebiliriz. Fakat gerçekten samimi olarak Alman Bundesbank veya Amerikan Federal Reserve System'in güç ve yetkilerini imreniyoruz ve inanıyoruz ki özerk Merkez Bankasına sahip ülkelerin bizim üzerimizde bir üstünlüğü vardır."

The Rt. Hon Robert Leigh-Pemberton, Bank of England Başkanı da 16 Kasım 1989 tarihli B.B.C. mülakatında sıkı para politikası yoluyla para değerinde ve fiyatlarda istikrarın sağlanması sorumluluğunun siyasi arena dışına alınarak Merkez Bankasına devredilmesi düşüncesinin bir çok cazip tarafları olduğunu kabul ettiğini beyan etti.

Ekonominin Kontrolu

Hükümetin ekonomiyi kontrol edebileceği üç esas yol vardır:

1. Bütçe politikası, ekonominin vergilendirme ve hükümet harcamaları yoluyla yönlendirilmesi demektir.

2. Para politikası, para arzı ve paranın değerini kontrol altına alarak ekonomik faaliyeti yönlendirme anlamına gelmektedir.

3. **Dolaysız** müdahale, en bariz örneğiyle fiyat ve ücret artışları önlenerek enflasyonun kontrol altına alınmasını amaçlayan bir fiyatlar ve ücretler politikasıdır.

Para Politikası

Biz yukarıda sözü edilen üç yöntemden para politikası üzerinde durmak istiyoruz, çünkü para arzının kontrolu bir Merkez Bankasının esas işlevlerindedir.

Paranın miktar nazariyesine göre belirli bir süre zarfında harcanan toplam para satın alınan maddelerin toplam parasal değerine eşit olmalıdır. Bu husus para ile tüketim arasındaki denklemin başlangıç noktasıdır. Denkleminde dört esas değişken vardır: Paranın miktarı, dolaşım sürati, genel fiyat düzeyi ve ticaret hacmi.

Bu denklem amaçları için herhangi bir zamanda bir toplumda mevcut para miktarına M diyoruz. Harcanan para tükenmeyip alıcısı tarafından tekrar dolaşıma sürülmektedir. Bu V dediğimiz dolaşım süratidir. Böylece herhangi bir zamanda M çarpı V harcanan toplam para miktarına eşit olmalıdır.

Para arzı veya dolaşım sürati arttığında genel fiyat düzeyi de artmak durumundadır. Bunun tersi de doğrudur. Denkleminizde genel fiyat düzeyi P ve ticaret hacmi yani alınmaya hazır mal ve hizmetler hacmi T ile gösterilmiştir. Satın alınan mal ve hizmetlerin parasal değeri harcanan paraya eşit olacağına göre dört değişken arasındaki ilişki şöyle gösterilebilir:

$$MV = PT$$

İktisatçılar çok kere T yerine Net Milli Geliri ikame ediyorlar. Net Milli Gelir de Y ile gösterilmek suretiyle denkleminiz aşağıdaki şekli almaktadır:

$$MV = PY$$

Matematiksel olarak sözü edilen denklemin $M = \frac{PY}{V}$, $V = \frac{PY}{M}$, $P = \frac{MV}{Y}$ ve $Y = \frac{MV}{P}$ şeklinde de göstermek mümkündür.

Görülebileceği üzere ekonomiyi kontrol altına alma mücadelesinde para arzı cazip bir hedeftir. Enflasyonu düşürmek, milli geliri artırmak v.s. için geniş imkânlar sağlamaktadır.

Para Arzı

Ekonomideki para miktarını saptama ilk nazarda basit bir mesele gibi görünse de maalesef öyle değildir. Çünkü neyin para olduğu ve neyin para olmadığı arasında kesin bir çizgi çekmek bazen güç olmaktadır. Bu nedenle farklı parasal kalemler içeren çeşitli para arzı ölçüleri aynı anda kullanılmakta olup bunlar ekonominin gidişatı hakkında farklı şeyler anlatmaktadır. İngiltere'de en yaygın ölçüler M0 ile M5 olarak numaralanan ölçülerdir.

M1 para stoku tedavüldeki banknot ve madeni para ile özel sektörce İngiltere'nin parasal kesiminde sterlin hesaplarda muhafaza edilen ilk talep mevduattan oluşmaktadır. Tedavüldeki para Merkez Bankasının ve diğer bankaların veznelerindeki banknot ve madeni paraları içermemektedir. M1'in daha dar bir ölçüsü tedavüldeki banknot ve madeni para ile özel sektörün faizsiz sterlin mevduat hesaplarından oluşmakta olup Nib M1 olarak bilinmektedir.

M3 para stoklarının daha geniş bir ölçüsü olup ekonominin özel sektörünün parasal kesimdeki tüm sterlin mevduatlarını içermektedir. M1'den farkı özel sektörün vadeli mevduat hesaplarını da içermesidir. En geniş tanımıyla M3'e İngiliz vatandaşlarının İngilteredeki döviz mevduat hesapları da dahil edilerek buna M3C denmektedir.

M4 sterlin M3 artı özel sektörün Building Societies (Yapı Kooperatifleri) nezdindeki mevduat ve hisse senedi hesapları toplamından bu kuruluşların bankalara yatırdıkları paralar düşüldükten sonra kalan miktar olarak hesaplanmaktadır.

M5 özel sektörün para piyasasındaki vesikalarını, national saving deposits ve diğer tahvilâta yatırdığı paraları M4'e eklemek suretiyle bulunur. Para piyasası vesikaları, Hazine bonoları, banka bonoları ve yerel idare mevduatından oluşmaktadır. M5 halen kullanılmakta olan en geniş "para" tanımıdır.

M0 tedavüldeki banknot ve madeni para ile banka veznelerindeki paralar ve bankaların Merkez Bankası nezdinde munzam karşılık dışındaki mevduatlarından oluşmaktadır.

M2 para stoku ölçüsü İngiltere'de "perakente" mevduatın hacmi hakkında fikir vermeyi amaçladığından para piyasası toptan mevduatı hariç tutulmuştur. Bu nedenle Nib M1 esas alınarak miktarı 100,000 altında ve vadesi bir aydan az olan faizli mevduat hesapları buna eklenmektedir. M2 parasal sektördeki perakente mevduat ve parasal sektör dışındaki perakente mevduat şeklinde iki gruptan oluşmaktadır.

Türkiye'de M1 ve M2 diye iki para stoku ölçüsü kullanılmaktadır. M1 tedavüldeki para ile ilk talep ticari ve ilk talep tasarruf mevduatı artı Merkez Bankası nezdindeki mevduat, M2 ise M1 artı vadeli mevduat (tasarruf+ticari+mevduat sertifikaları)'ndan oluşmaktadır.

Tedavüldeki para, isdar olunan paradan banka veznelerindeki paralar düşülerek hesaplanır. Aşikâr nedenlerle biz, K.K.T.C.'de isdar olunan Türk Lirası miktarını saptayamadığımızdan herhangi bir anda tedavüldeki para miktarını bilemiyoruz.

Bir merkez bankasının işlevleri arasında açık piyasa muameleleri, faiz oranlarının düzenlenmesi, ihtiyat rasyoları ve özel mevduat, bankacılık endüstrisinin denetimi, mevduatı koruma projesi, döviz kontrolü, döviz istikrar hesabı ve uluslararası işlevler zikredilebilir. Şimdi sıra ile bunları ele alacağız:

Açık Piyasa Muameleleri

Tedavüldeki para hacmini etkilemek amacıyla Banka açık piyasada Hazine bonoları veya hükümet tahvilâtının alım veya satımına gidebilir. Bu tahvilâtın satışı alım gücü fazlalığını emerek dolaşımdaki para miktarını azaltır ve faiz oranlarının yükselmesine neden olur. Tahvilât alımı piyasaya para pompalamak suretiyle ters etki yapar. Kredi stoku oluşturma ameliyesinin çarpan etkisiyle bu muamelelerin para arzına etkisi alımı veya satımı yapılan tahvilâtın değerinden çok fazladır.

Faiz Oranları

Ekonomide kredi alımı sadece kredi arzına değil aynı zamanda kredinin fiyatına yani ödünç alanın ödeyeceği faiz oranına bağlıdır. Faiz oranları yükseldikçe ödünç alma hevesi azalır ve kredi yaratma ameliyesi yavaşlar. Faizler düştüğünde ise bunun tersi geçerlidir. Banka, en son baş vurulacak kredi mercii olarak bankacılık sektörüne yükleyeceği faiz oranlarını değiştirmek suretiyle genel faiz oranları düzeyini etkileyebilir.

K.K.T.C.'de Merkez Bankası her türlü Türk Lirası ve döviz mevduat kabülünde bankalar ve kooperatif bankaları ile kredi vermek amacıyla kurulmuş diğer kuruluşların her türlü kredi işlemlerinde alınacak ve verilecek en yüksek faiz oranları ile sağlanacak öteki menfaatlerin ve tahsil edilecek masrafların mahiyetini ve en yüksek oranlarını ve mevduatta vade müddetlerini ve faizlerin kısmen veya tamamen serbest bırakılmasını ve yürürlük zamanlarını saptamaya yetkilidir. Bu hususlar Maliye Bakanlığının önerisi üzerinde Bakanlar Kurulunun alacağı kararların Resmi Gazetede yayımlandığı tarihten başlayarak yürürlüğe girer. Belirlenecek faiz oranları ve faiz oranları ile ilgili diğer hususlar bankalar dışında tüm borç-alacak ilişkilerinde de geçerlidir.

İhtiyat rasyoları ve özel mevduat

Mevduat kabul eden bir bankanın günlük talepleri karşılayabilmek için likid aktif ve pasifleri arasında yeterli bir nakid (likidite) rasyosu kurmak zorunda olduğunu görmüştük. Bu rasyonun düzeyi basiret ve kârlılık arasında bir uzlaşma sağlamak suretiyle saptanır. Mamafih Merkez Bankası rasyonun mevduat bankalarının uygun gördüğünden daha yüksek bir düzeyde tutulmasını emredebilir. Bu ise kredi arzını azaltır, çünkü rasyo yükseldikçe kredi yaratma ameliyesindeki çarpan etki küçülecektir. Bankalar kabul ettikleri mevduatın daha büyük bir kısmını elde tutmak mecburiyetinde kalacaklardır.

Bankaların likidite rasyolarını etkilemek için kullanılan başka bir yöntem de Merkez Bankasınca bankalardan toplam taahhütlerinin belirli bir oranının kendi nezdinde yatırılmasının istenmesidir. Bu kaynaklar bankalarca kullanılmayacağından bankaların kendi likidite hesaplarına dâhil edilmez. Fakat Merkez Bankası bunlar üzerinden faiz ödeyebilir. Böylece bankalardan özel olarak mevduat istenmesi bir rezerv aktifler rasyosu tesisi veya mevcudun artırılması anlamına gelmektedir.

K.K.T.C. Merkez Bankası Yasası altında bankaların taahhütlerine karşılık bulunduracakları disponibilitenin en düşük oranı Merkez Bankasınca saptanır. Bankalar genel disponibileden başka Merkez Bankası nezdinde açılacak hususi bloke birer hesapta nakden mevduat karşılığı tesis etmek zorundadırlar. Tesis edilen karşılığın bankalar mevduatı dışında kalan tüm mevduata oranı ekonomik konjoktüre göre Merkez Bankasınca saptanır. K.K.T.C.'de bankaların taahhütlerine karşılık bulunduracakları genel disponibilitenin en düşük oranı ilk defa asgari %10 olarak 1976 Bankalar Yasası ile saptanmıştır. Bu oran halâ yürürlükte dir. Bankaların Merkez Bankası nezdinde açılacak özel bir hesaba yatırmakla yükümlü oldukları munzam karşılık oranı Türk Lirası mevduat için %15 ve döviz mevduatı için %20 olarak saptanmıştır.

Bankacılık endüstrisinin denetimi ve mevduatı koruma projesi

Merkez Bankasının bankalar üzerindeki denetiminin derecesi ülkeden ülkeye değişmektedir. İngiltere'de 1987 Bankalar Yasasının esas amacı basiretli denetimi sağlamaktır. Sözü edilen yasa bankaların denetimine yasal dayanak getirmiş ve bunu vukuu muhtemel iflâs hallerine karşı bir tedbir mahiyetinde olmak üzere Mevduatı Koruma Projesi ile güçlendirmiştir. Proje yetkili bir kuruluşun iflâsı halinde küçük mevduat sahiplerine ölçülü bir himaye getirmektedir. Bu kuruluşların katkıda bulunmak zorunda oldukları merkezi bir fon mevcuttur.

Sözü edilen fon kaynaklarının, bir banka iflâsı dolayısıyla zarar gören bir müddinin ödenmesinde kullanılması öngörülmektedir. Ödemeler kaybedilen paranın %75'i ile sınırlıdır ve bu amaç için azami mevduat bakiyesi £ 20,000 olarak saptanmıştır. İngiltere Merkez Bankası Başkanı Mevduatı Koruma Kurulunun da başkanıdır.

Aynı zamanda Merkez Bankası İngiltere'de kayıtlı yetkili kuruluşların el değiştirmesi söz konusu olduğunda yeni idarecilerin uygun ve münasip olmadığı kanısına varırsa hisse senetlerinin devrini engelleyebilir. Özellikle Merkez Bankasının ön izni olmaksızın hiç bir ortak böyle bir kuruluşta %15 veya daha fazla hisse satın alamaz ve hiç bir ortak tek başına çoğunluk hisselerine sahip olamaz.

K.K.T.C. Bankalar Yasası altında bankaların denetimi ile ilgili olarak Merkez Bankasına geniş yetkiler tanınmıştır. Bu yetkiler bankaların alacakları, öz kaynakları, borçları, kâr ve zarar hesapları arasındaki ilgi ve dengelerin ve mali bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların saptanması ve tahlilini de içermektedir. Bu amaçla çeşitli idari tedbirler öngörülmüştür. Örneğin belirli mevzuata aykırı olarak bir bankanın veya iştiraklerinin emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek nitelikte işlemleri tesbit olunan banka mensuplarının haklarında ayrıca kanuni kovuşturma yapılması mümkün olmakla beraber, denetlemeyi yapan merciin talebi üzerine görevlerine son verilmesi zorunludur. Sorumlular hakkında yapılacak yasal kovuşturma saklı kalmak üzere, ilgili bankanın avans ve reeskont kredilerini durdurmaya, açılan kredileri geri almaya, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası yetkilidir.

Ayrıca denetlemeler sonucunda bir bankanın mali bünyesinin ciddi bir şekilde zayıflamakta olduğunun saptanması halinde K.K.T.C. Merkez Bankası, uygun bir süre vererek banka yönetim kurulunda yasada öngörülen belirli tedbirlerin alınmasını talep etmeye ve mali bünyenin takviyesi için gerekli göreceği diğer tedbirleri aldırtmaya yetkilidir.

İngiltere, Birleşik Amerika Devletleri ve Türkiye'deki uygulamanın aksine olarak, herhangi bir bankanın müşkilata düşmesi halinde, mudilerinin korunması amacıyla özel bir fon oluşturulmasını öngören yasa bizde henüz mevcut değildir.

Döviz Kontrolü

Merkez Bankası Hükümetin dış ülkelerdeki ödemelere getireceği kısıtlamaların uygulanmasını sağlamakta yükümlüdür.

Yürürlükteki Para ve Kambiyo İşleri Tüzüğü altında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetindeki kişilerin beraberlerinde döviz bulundurmaları serbesttir. Bu kişiler söz konusu dövizlerini bankalarda açacakları döviz hesaplarında tutabilecekleri gibi bu hesaplardaki dövizleri efektif olarak kullanmak dahil serbestçe tasarruf edebilirler. Döviz hesaplarından hesap sahibinin müracaatı üzerine herhangi bir izin aranmaksızın yurt dışında gösterilecek bir adrese transfer yapılabileceği gibi çek keşide edilebilir, ithalât maksatlarında kullanılabilir. Bankalarla ilgili olarak bazı kısıtlamalar mevcuttur. Örneğin; transferlerin K.K.T.C. Merkez Bankasına bildirilmesi gereklidir.

Yolcular beraberlerinde azami 2000 ABD doları karşılığı Türk Lirası ve 3000 ABD doları veya mudili dövizli nakit olarak yurt dışına serbestçe çıkarabilirler.

Döviz İstikrar Fonu Hesabı

İngiltere'de bu hesap sterlin ile başlıca yabancı dövizler arasındaki kurlarda istikrar sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Sterlin zayıf düştüğünde bu fonun

d6viz rezervleri ile sterlin satın alınarak talep yaratılmakta ve bu suretle fiyatı dengelenmektedir. Sterlinin g6çlü d6nemlerinde sterlin satılarak fonun d6viz rezervleri takviye edilmektedir.

K.K.T.C.'de 4/1979 sayılı D6viz İstikrar Fonu Yasası h6k6mleri altında, K.K.T.C. Merkez Bankasınca yayımlanan kurlara g6re yetkili bankaların devlet pozisyonundaki d6vizlerindeki fiyat artışıların fona alınması fiyat d6şüşlerinin ise fondan karşılanması 6ng6r6lmektedir. Hazine Cari Hesabının içinde yer alan bu fonda aradan geçen zaman zarfında T6rk Lirasının değer kaybı nedeniyle 6nemli bir birikim sağlanmıştır.

Uluslararası İşlevler

Son fakat aynı derecede 6nemli olmak 6zere bir Merkez Bankasının h6k6met adına ifa edeceği birçok uluslararası fonksiyonlar mevcuttur. Bunlar arasında yabancı bankalarla, Uluslararası 6demler Bankası (BİS) Uluslararası Para Fonu (IMF) ve D6nya Bankası (IBRD) gibi kuruluşlarla ilişkilerde devleti temsil eder.

K.K.T.C.'de bir çok yabancı banka ile muhabirlik iliřkilerimiz mevcuttur.

II. Bölüm

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİNDE MERKEZ BANKASI VE BANKACILIK FAALİYETLERİ

K.K.T.C. Merkez Bankası Yönetim Kurulunun 1 Ekim 1989 tarihli toplantısında alınan kararlarla, kontrollü krediler kapsamına giren:

1. Küçük Esnaf Kredilerindeki limitler

- (a) Genelde 4 milyon ₺'den 7 milyon ₺'ye;
- (b) İlk iş yeri açacak yeni üniversite ve yüksek okul mezunlarında 10 milyon ₺'den 15 milyon ₺'ye;
- (c) Kara fırınların dolaylı ısıtmalı fırın şekline dönüştürülmesi projelerinde 15 milyon ₺'den 18 milyon ₺'ye;

2. Turizm kredilerindeki limitler ise Bankamız nezdinde

- (a) reeskonta getirilecek hallerde 300 milyon ₺'den, 400 milyon ₺'ye;
- (b) reeskonta getirilmeyip bankaların kendi kaynaklarından karşılanan ve Faiz İadesi Fonundan yararlandırılacak hallerde 300 milyon ₺'den 500 milyon ₺'ye yükseltilmiştir.

35/1987 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Merkez Bankası Yasasında belirtilen çerçevede bankalar tarafından getirilen kısa vadeli senet ve vesikaları reeskonta kabul ederek veya Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Hazine Kefaleti karşılığında avans vermek suretiyle, piyasaya para sürme ve bankalara kaynak sağlama görevleri Bankamızca sürdürülmüştür. Yasanın 36. maddesi altında Merkez Bankası tarafından miktarı cari yıl bütçe ödenekleri toplamının %5'ini geçmemek üzere Hazineye Kısa Vadeli Avans Hesabı açılması yetkisine karşılık 1987 yılı sonunda 3500 milyon ₺ miktarında görülen Hazine Kısa Vadeli Avans Hesabı 1988 yılında kapatılmıştır.

30 Eylül 1989 tarihi itibarıyla avans ve reeskont işlemleri Tablo 1'de, avans ve reeskont işlemlerinden doğan borç bakiyelerinin karşılaştırması ise Tablo 2'de gösterilmiştir. Gerek küçük esnaf gerekse imalatçı-ihracatçı ve turizm kredilerinde artışlar gözlenmektedir.

Tablo 1

30 Eylül 1989 İtibariyle Avans ve Reeskont İşlemleri

Kredi Türü	Borçlu	Milyon ₺		
		Borç Bakiyesi	Senet Adedi	Senet Toplamı
Hazine Kefaletini	K.T.Sanayi İşletmeleri Holding Ltd.	1.421.9	2	650.0
Haiz Bonolar	K.M.S. Cypfruvex İşl. Ltd.	3.354.4	3	3.000.0
" "	Tarımsal Donatım Kurumu	208.4	4	220.0
" "	K.T. Turizm İşl. Ltd.	100.0	1	300.0
" "	Toprak Ürünleri Kurumu	4.000.0	1	4.000.0
" "	Devlet Üretme Çiftlikleri	53.0	2	200.0
		<u>9.137.7</u>	<u>13</u>	<u>8.370.0</u>
K. Esnaf ve Sanatkâr Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	<u>1.491.8</u>	<u>714</u>	<u>1.500.8</u>
Sanayi Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	20.0	1	20.0
" "	K. Ticaret Bankası Ltd.	60.0	3	60.0
" "	Türk Bankası Ltd.	20.0	1	20.0
" "	K. Kredi Bankası Ltd.	300.0	10	300.0
		<u>400.0</u>	<u>15</u>	<u>400.0</u>
İmalâtçı-İhracatçı Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	10.0	1	10.0
" "	K. Ticaret Bankası Ltd.	575.5	26	578.0
" "	Türk Bankası Ltd.	67.0	4	67.0
" "	K. Kredi Bankası Ltd.	45.0	2	45.0
" "	Türkiye İş Bankası A.Ş.	450.0	17	450.0
		<u>1.147.5</u>	<u>50</u>	<u>1.150.0</u>
Ticari Senetler	K. Ticaret Bankası Ltd.	250.0	13	250.0
" "	Türk Bankası Ltd.	50.0	3	50.0
		<u>300.0</u>	<u>16</u>	<u>300.0</u>
Tarım Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	16.3	4	16.3
" "	K.T. Koop. Merkez Bankası Ltd.	195.7	61	196.0
		<u>212.0</u>	<u>65</u>	<u>212.3</u>
Turizm Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	600.0	14	600.0
" "	K. Ticaret Bankası Ltd.	637.8	22	660.0
" "	Türk Bankası Ltd.	300.0	10	300.0
" "	K. Kredi Bankası Ltd.	600.0	12	600.0
" "	Asbank Ltd.	350.0	8	350.0
		<u>2.487.8</u>	<u>66</u>	<u>2.510.0</u>
	Genel Toplam	<u>15.176.8</u>	<u>939</u>	<u>14.443.1</u>

Tablo 2

**Avans ve Reeskont Borç Bakiyelerinin 31 Aralık 1987
31 Aralık 1988 ve 30 Kasım 1989 itibariyle Karşılaştırması**

<u>Kredi Türü</u>	<u>Borçlu</u>	<u>31 Aralık 1987</u>	<u>31 Aralık 1988</u>	<u>Milyon ₺ 30 Kasım 1989</u>
Hazine Kefaletini Haiz Avans	K.T. Sanayi İşletmeleri Holding Ltd.	896.2	1421.9	1421.9
" "	K.M.S. Cypfruvex İşl. Ltd.	1023.6	3354.4	3354.4
" "	Tarımsal Donatım Kurumu	125.8	208.4	208.4
" "	Toprak Ürünleri Kurumu	4824.9	6279.0	4000.0
" "	Devlet Üretme Çiftlikleri	181.6	-	-
" "	T.C.M. Konsolide Fonu	802.5	-	-
" "	İnkişaf Sandığı	-	-	-
" "	K.T. Turizm İşl. Ltd.	-	-	-
		<u>7854.6</u>	<u>11263.7</u>	<u>8984.7</u>
Hazineye Kısa Vadeli Avans	Hazine Cari Hesabı	<u>3500.0</u>	-	-
Küçük Esnaf ve Sanatkâr Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	<u>641.4</u>	<u>1265.9</u>	<u>1683.4</u>
Sanayi Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	24.1	99.5	20.0
" "	K. Ticaret Bankası Ltd.	93.9	45.7	60.0
" "	Türk Bankası Ltd.	34.8	-	20.0
" "	K. Kredi Bankası Ltd.	116.8	35.3	-
" "	Asbank Ltd.	9.5	-	-
		<u>279.1</u>	<u>180.5</u>	<u>100.0</u>
İhracat Senetleri	K. Vakıflar Bankası Ltd.	65.5	35.6	35.0
" "	K. Ticaret Bankası Ltd.	27.6	-	-
" "	Türk bankası Ltd.	72.6	116.8	16.0
" "	K. Kredi Bankası Ltd.	<u>32.4</u>	-	20.0
		<u>198.1</u>	<u>152.4</u>	<u>71.0</u>
Ticari Senetler	K. Ticaret Bankası Ltd.	117.0	319.6	250.0
" "	Türk Bankası Ltd.	35.8	64.9	50.0
" "	K. Kredi bankası Ltd.	25.9	-	-
" "	Asbank Ltd.	11.3	-	-
		<u>190.0</u>	<u>384.5</u>	<u>300.0</u>
Tarım Senetleri	K.T. Koop. Merkez Bankası	120.7	131.4	190.1
" "	T.C. Ziraat Bankası	159.6	-	-
" "	K. Vakıflar Bankası Ltd.	-	21.4	53.0
		<u>280.3</u>	<u>152.8</u>	<u>243.1</u>

İmalatçı-İhracatçı
Senetleri

	K. Vakıflar Bankası Ltd.	-	10.2	10.0	
"	"	K. Ticaret Bankası Ltd.	-	502.7	602.5
"	"	Türk Bankası Ltd.	-	82.3	37.0
"	"	K. Kredi Bankası Ltd.	-	84.0	30.0
"	"	Türkiye İş Bankası A.Ş.	-	101.2	450.0
"	"	Asbank Ltd.	-	9.9	40.0
			<u>-</u>	<u>790.3</u>	<u>1169.5</u>
Turizm Senetleri	K. Ticaret Bankası Ltd.	-	316.3	615.5	
"	"	K. Vakıflar Bankası Ltd.	-	-	700.0
"	"	Türk Bankası Ltd.	-	-	300.0
"	"	K. Kredi Bankası Ltd.	-	-	740.0
"	"	Asbank Ltd.	-	-	350.0
			<u>-</u>	<u>316.3</u>	<u>2705.5</u>
	Genel Toplam	<u>12.943.5</u>	<u>14.506.4</u>	<u>15257.2</u>	

Para ve Kambiyo İşleri Yasasındaki tanıma göre "Yetkili Bankalar" Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde faaliyette bulunan ve ithalât, ihracat işlemleri yapmaya döviz almaya, döviz bulundurmaya, döviz satmaya, döviz satışına mesnet teşkil eden turistlere mahsus döviz alım bordroları ve/veya makbuz tanzim etmeye Maliye İşleri ile ilgili bakanlıkça yetkili kılınan bankaları anlatır. K.K.T.C. Merkez Bankası dışında yetkili bankalar şunlardır:

T.C. Ziraat Bankası
Türk Bankası Ltd.
Türkiye İş Bankası A.Ş.
K.T. Kooperatif Merkez Bankası Ltd.
Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.
Türkiye Halk Bankası A.Ş.
Kıbrıs Vakıflar Bankası Ltd.
Limasol Türk Kooperatif Bankası Ltd.
Kıbrıs Ticaret Bankası Ltd.
Kıbrıs Endüstri Bankası Ltd.
Kıbrıs Faisal İslâm Bankası Ltd.
Asbank Ltd.
Akdeniz Garanti Bankası Ltd.

"Yetkili Müesseseler" Para ve Kambiyo İşleri Yasası Kuralları uyarınca döviz alıp satmaya ve bulundurmaya yetkili kılınan müesseseleri anlatır. Bu müesseselerin Maliye işleriyle görevli bakanlıktan çalışma izni almaları zorunludur. Merimann Currency Exchange Co. Ltd. 1 Aralık 1989'dan itibaren faaliyetlerine son verdi, Aşardağ Exchange Ltd. ise 21 Ağustos 1989'da faaliyete başladı. Halen faaliyette bulunan yetkili müesseselerin isim ve kayıtlı büro adresleri aşağıda gösterilmiştir:

Birinci Döviz Alım Satım Şirketi Ltd.
158 A Girne Caddesi, Lefkoşa.
Fırıncıoğulları Co. Ltd.
2-4 Asmaaltı Sokak, Lefkoşa.
Elmaslar Yatırım Şirketi Ltd.
89 D Taner Küçük İş Hanı, Girne Caddesi, Lefkoşa.
Ertuğrul Akbel And Sons Ltd.
Osman Paşa Caddesi, Mustafa Hacı Ali Apt. No. 2, Lefkoşa.
Sun Döviz Bürosu Ltd.
Abdi İpekçi Caddesi, Lefkoşa.
Nafa Döviz Alım Satım Şirketi Ltd.
Zafer Çarşısı No. 10 Atatürk Caddesi, Girne.
Orhan Kâhya Ltd.
3-4 Zafer Çarşısı, Girne.
Uluçay Exchange Co. Ltd.
13 Namık Kemal Meydanı, Mağusa.
Er-Tem Yatırım Şirketi Ltd.
2 G Kışla Yolu Mağusa
Batu Exchange Co. Ltd.
52 İstiklâl Caddesi, Mağusa.
Aşardağ Exchange Ltd.
121 B Samsun Yolu, Baykal, Mağusa.

K.K.T.C. Merkez Bankası aşağıdaki bankalarla muhabirlik ilişkileri içinde olup, bunlardan;

Midland Bank PLC International Division Londra

Commerzbank AG Londra

Commerzbank AG Frankfurt

Amerikan Express Bank Ltd. Londra

Bank of Credit and Commerce International S.A. Londra

National Westminster Bank PLC Londra

bankaları ile döviz, T.C. Merkez Bankası ile hem döviz hem Türk Lirası hesapları yürütmektedir.

Döviz rezervlerimiz bankaların resmi kurdan tuttıkları dövizlerle bankalar kurundan tuttıkları dövizlerden oluşmaktadır. K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar sınıflandırmasına göre Mart 1988 - Kasım 1989 döneminde Devlet Kuru hesabında tutulan dövizler, Tablo 3'de gösterilmiştir. Bundan görüleceği üzere sözü edilen süre zarfında Devlet pozisyonundaki döviz miktarları en yüksek düzeye ulaşmıştır. Aralık 1988 sonu itibarıyla toplam 46,391.0 bin ABD doları ve serbest 43,461.8 bin ABD doları miktarlarında olan döviz Kasım 1989 da toplam 54,302.7 bin ABD doları ve serbest 51,128.4 bin ABD doları miktarlarına yükselmiştir. Bankaların döviz pozisyonlarında herhangi bir sınırlama mevcut olmamakla beraber dövizlerin daha çok K.K.T.C. Merkez Bankasında toplandığı gözlenmektedir.

Tablo 3

**K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar Tasnifine Göre
Mart 1988 - Kasım 1989 döneminde Devlet Kuru Hesabında Tutulan
Dövizin ABD Doları Karşılığı ve Mevcut Taahhütler**

Bin ABD \$

Tarih	Bankalar	Toplam Döviz \$	Toplam Taahhüt \$	Serbest \$
2 Nisan 1988	K.K.T.C. Merkez Bankası	34.877.4	-	34.877.4
	Diğer Bankalar	6.691.1	8.466.8	(1.775.7)
	Toplam	41.568.5	8.466.8	33.101.7
2 Temmuz 1988	K.K.T.C. Merkez Bankası	38.725.8	-	38.725.8
	Diğer Bankalar	4.678.8	4.605.1	73.7
	Toplam	43.404.6	4.605.1	38.799.5
1 Ekim 1988	K.K.T.C. Merkez Bankası	39.662.9	-	39.662.9
	Diğer Bankalar	3.415.8	3.472.3	(56.5)
	Toplam	43.078.7	3.472.3	39.606.4
31 Aralık 1988	K.K.T.C. Merkez Bankası	42.779.1	-	42.779.1
	Diğer Bankalar	3.611.9	2.929.2	682.7
	Toplam	46.391.0	2.929.2	43.461.8
28 Ocak 1989	K.K.T.C. Merkez Bankası	40.555.4	-	40.555.4
	Diğer Bankalar	3.282.5	3.070.2	212.3
	Toplam	43.837.9	3.070.2	40.767.7
28 Şubat 1989	K.K.T.C. Merkez Bankası	38.031.7	-	38.031.7
	Diğer Bankalar	3.038.9	3.346.6	(307.7)
	Toplam	41.070.6	3.346.6	37.724.0
1 Nisan 1989	K.K.T.C. Merkez Bankası	34.733.6	-	34.733.6
	Diğer Bankalar	4.079.0	2.395.2	1.683.8
	Toplam	38.812.6	2.395.2	36.417.4
29 Nisan 1989	K.K.T.C. Merkez Bankası	34.657.6	-	34.657.6
	Diğer Bankalar	3.515.3	2.495.2	1.020.1
	Toplam	38.172.9	2.495.2	35.677.7
27 Mayıs 1989	K.K.T.C. Merkez Bankası	33.468.2	-	33.468.2
	Diğer Bankalar	2.971.7	1.605.5	1.366.2
	Toplam	36.439.9	1.605.5	34.834.4

1 Temmuz 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	37.122.8	-	37.122.8
Diğer Bankalar	1.682.9	2.986.1	(1.303.2)
Toplam	38.805.7	2.986.1	35.819.6
29 Temmuz 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	41.237.1	-	41.237.1
Diğer Bankalar	827.4	3.093.2	(2.265.8)
Toplam	42.064.5	3.093.2	38.971.3
2 Eylül 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	36.382.2	-	36.382.2
Diğer Bankalar	4.335.8	2.308.2	2.027.6
Toplam	40.718.0	2.308.2	38.409.8
30 Eylül 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	42.850.4	-	42.850.4
Diğer Bankalar	5.227.7	2.880.5	2.347.2
Toplam	48.078.1	2.880.5	45.197.6
28 Ekim 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	43.149.7	-	43.149.7
Diğer Bankalar	6.343.2	2.834.3	3.508.9
Toplam	49.492.9	2.834.3	46.658.6
2 Aralık 1989			
K.K.T.C. Merkez Bankası	46.795.0	-	46.795.0
Diğer Bankalar	7.507.7	3.174.3	4.333.4
Toplam	54.302.7	3.174.3	51.128.4

Yine K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar sınıflandırmasına göre bankalar kurundan özel ve tüzel kişiler adına açılan döviz tevdiat ve döviz mevduat hesaplarındaki dövizlere ait bilgiler Tablo 4'te verilmiştir. Aralık 1988 sonunu izleyen dönemde bu hesaplarda kayda değer bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 4

**K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar Tasnifine Göre
Mart 1988 - Ekim 1989 Döneminde Bankalar Kurundan Özel ve Tüzel
Kişiler adına tutulan Döviz Tevdiat ve Mevduat Hesaplarının
ABD Doları Karşılığı ve Hesap Türüne Göre Dökümü**

Tarih Bankalar	Döviz Tevdiat		Döviz Mevduat		Toplam Döviz \$
	Hesap Adedi	Miktar \$	Hesap Adedi	Miktar \$	
31 Mart 1988					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1123	5.289.0	5.289.0
Diğer Bankalar	3082	12.770.0	22444	41.063.0	53.833.0
Toplam	3082	12.770.0	23567	46.352.0	59.122.0
30 Haziran 1988					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1197	5.725.0	5.725.0
Diğer Bankalar	3215	14.159.0	23770	40.283.2	54.442.2
Toplam	3215	14.159.0	24967	46.008.2	60.167.2
30 Eylül 1988					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1329	6.661.4	6.661.4
Diğer Bankalar	3179	14.557.9	24920	45.951.1	60.509.0
Toplam	3179	14.557.9	26249	52.612.5	67.170.4
31 Aralık 1988					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1015	6.903.0	6.903.0
Diğer Bankalar	3413	20.824.3	27648	55.778.8	76.603.1
Toplam	3413	20.824.3	28663	62.681.8	83.506.1
31 Ocak 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1051	6.792.3	6.792.3
Diğer Bankalar	3575	17.336.0	29354	55.304.6	72.640.6
Toplam	3575	17.336.0	30405	62.096.9	79.432.9
28 Şubat 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1079	6.608.2	6.608.2
Diğer Bankalar	3413	17.645.9	27979	55.061.2	72.707.1
Toplam	3413	17.645.9	29058	61.669.4	79.315.3
31 Mart 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1104	6.894.2	6.894.2
Diğer Bankalar	3331	19.061.6	28686	56.100.8	75.162.4
Toplam	3331	19.061.6	29790	62.995.0	82.056.6
30 Nisan 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1095	6.821.8	6.821.8
Diğer Bankalar	3423	16.892.5	29002	58.515.5	75.408.0
Toplam	3423	16.892.5	30097	65.337.3	82.229.8

31 Mayıs 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1113	6.342.0	6.342.0
Diğer Bankalar	3466	19.600.7	29694	57.115.2	76.715.9
Toplam	3466	19.600.7	30807	63.457.2	83.057.9
30 Haziran 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	988	6.514.2	6.514.2
Diğer Bankalar	3335	16.648.7	30130	57.241.8	73.890.5
Toplam	3335	16.648.7	31128	63.756.0	80.404.7
31 Temmuz 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1016	6.462.0	6.462.0
Diğer Bankalar	3451	16.698.4	30679	61.063.8	77.762.2
Toplam	3451	16.698.4	31695	67.525.8	84.224.2
31 Ağustos 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	1025	6.433.9	6.433.9
Diğer Bankalar	3439	16.373.7	31998	60.313.1	76.686.8
Toplam	3439	16.373.7	33023	66.747.0	83.120.7
30 Eylül 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	989	6.538.5	6.538.5
Diğer Bankalar	3672	15.118.0	33519	62.793.2	77.911.2
Toplam	3672	15.118.0	34508	69.331.7	84.449.7
31 Ekim 1989					
K.K.T.C. Merkez Bankası	-	-	984	6.512.4	6.512.4
Diğer Bankalar	3696	15.041.8	33559	62.167.4	77.209.2
Toplam	3696	15.041.8	34543	68.679.8	83.721.6

Döviz rezervlerimiz devlet kuru ile bankalar kuru olarak iki başlık altında görülmektedir. Devlet kuru hesabında tutulan dövizler tahsise tabi dövizlerdir. Bankalar kuru başlığı altında gösterilen dövizler ise özel ve tüzel kişilere ait döviz tevdiat ve mevduat hesapları ile bankaların kendi nam ve hesaplarına tutukları dövizlerden oluşmaktadır. Aralık 1988 sonu itibarıyla Devlet Kuru Hesabındaki toplam döviz 46391.0 bin ABD doları ve Bankalar kurunda tutulan toplam döviz ise 103.331.9 bin ABD doları değerindedir (Tablo 5).

Ocak-Ekim 1989 ortalaması Devlet kurunda 41.749.3 bin ABD doları ve Bankalar kurunda 110393.3 bin ABD doları değerinde olduğuna göre ortalama olarak Devlet Kuru Hesabında düşüş ve Bankalar Kuru Hesabında artış gözlenmektedir.

Tablo 5

Döviz Rezervlerinin Artış Hızı

Bin ABD \$

Tarih - Döviz Niteliği	Miktar	Bir önceki ayla karşılaştırması
<u>Mart 1988</u>		
Devletin Kur Hesabında	41.568.5	
Bankalar Kurunda Tutulan:		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	59.122.0	
b) Bankaların kendileri	5.191.8	64.313.8
Toplam	105.882.3	
<u>Haziran 1988</u>		
Devletin Kur Hesabında	43.404.6	104.41
Bankalar Kurunda Tutulan :		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	60.167.2	
b) Bankaların Kendileri	12.678.7	72.845.9
Toplam	116.250.5	109.79
<u>Eylül 1988</u>		
Devletin Kur Hesabında	43.078.7	99.24
Bankalar Kurunda Tutulan:		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	67.170.4	
b) Bankaların Kendileri	17.152.5	84.322.9
Toplam	127.401.6	109.59
<u>Aralık 1988</u>		
Devletin Kur Hesabında	46.391.0	107.68
Bankalar Kurunda Tutulan:		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	83.506.1	
b) Bankaların Kendileri	19.825.8	103.331.9
Toplam	149.722.9	117.52
<u>Ocak 1989</u>		
Devletin Kur Hesabında	43.837.9	94.50
Bankalar Kurunda Tutulan:		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	79.432.9	
b) Bankaların Kendileri	21.611.8	101.044.7
Toplam	144.882.6	96.77
<u>Şubat 1989</u>		
Devletin Kur Hesabında	41.070.6	93.69
Bankalar Kurunda Tutulan:		
a) Özel ve Tüzel Kişiler	79.315.3	
b) Bankaların Kendileri	21.641.0	100.956.3
Toplam	142.026.9	98.03

Mart 1989

Devletin Kur Hesabında		38.812.6	94.50
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	82.056.6		
b) Bankaların Kendileri	<u>23.349.8</u>	<u>105.406.4</u>	104.40
Toplam		<u><u>144.219.0</u></u>	101.54

Nisan 1989

Devletin Kur Hesabında		38.172.9	98.35
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	82.229.8		
b) Bankaların Kendileri	<u>25.991.0</u>	<u>108.220.8</u>	102.67
Toplam		<u><u>146.393.7</u></u>	101.50

Mayıs 1989

Devletin Kur Hesabında		36.439.9	95.46
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	83.057.9		
b) Bankaların kendileri	<u>23.983.7</u>	<u>107.041.6</u>	98.91
Toplam		<u><u>143.481.5</u></u>	98.01

Haziran 1989

Devletin Kur Hesabında		38.805.7	106.49
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	80.404.7		
b) Bankaların Kendileri	<u>28.476.0</u>	<u>108.880.7</u>	101.72
Toplam		<u><u>147.686.4</u></u>	102.93

Temmuz 1989

Devletin Kur Hesabında		42.064.5	108.40
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	84.224.2		
b) Bankaların Kendileri	<u>30.683.9</u>	<u>114.908.1</u>	105.54
Toplam		<u><u>156.972.6</u></u>	106.29

Ağustos 1989

Devletin Kur Hesabında		40.718.0	96.80
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	83.120.7		
b) Bankaların Kendileri	<u>33.877.9</u>	<u>116.998.6</u>	101.82
Toplam		<u><u>157.716.6</u></u>	100.47

Eylül 1989

Devletin Kur Hesabında		48.078.1	118.08
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	84.449.7		
b) Bankaların Kendileri	<u>35.854.4</u>	<u>120.304.1</u>	102.83
Toplam		<u>168.382.2</u>	106.76

Ekim 1989

Devletin Kur Hesabında		49.492.9	102.95
Bankalar Kurunda Tutulan:			
a) Özel ve Tüzel Kişiler	83.721.6		
b) Bankaların Kendileri	<u>36.450.4</u>	<u>120.172.0</u>	99.89
Toplam		<u>169.664.9</u>	100.76

31 Ekim, 1989 tarihinde Döviz Tevdiat ve Döviz Mevduat Hesaplarının Cins ve Vadelerine göre dökümünü gösteren Tablo 6, vade yönünden incelendiğinde ilk sıranın, Döviz Tevdiat Hesaplarında vadesiz hesaplar ve Döviz Mevduat Hesaplarında bir yıl vadeli hesaplar tarafından işgal edildiğini görürüz. Döviz cinsine göre en popüler para sterlin, daha sonra ABD doları ve DM görülmektedir.

Tablo 6

31 Ekim 1989 tarihi itibarıyla Döviz Tevdiat ve Döviz Mevduat Hesaplarının
Cins ve Vadelerine Göre Dökümü

		Bin ABD \$			
Döviz Tevdiat Hesapları	Sterlin	B. Alman Markı	ABD Doları	Kıbrıs Lirası	\$ Karşılığı
Vadesiz	4.613.9	3.600.9	2.117.4	191.8	11.714.7
6 ay vadeli	.141.5	86.2	69.7	-	.339.5
1 yıl vadeli	1.641.4	49.2	375.3	-	2.987.5
Toplam	6.396.8	3.736.3	2.562.4	191.8	15.041.7
	= \$ (10.075.6)	(2.035.7)	(2.562.4)	(368.0)	
Döviz Mevduat Hesapları					
Vadesiz	9.058.3	6.987.8	5.234.9	326.9	23.936.7
6 ay vadeli	2.797.4	416.8	345.4	32.5	5.041.0
1 yıl vadeli	19.229.0	5.373.0	6.168.1	166.2	39.702.2
Toplam	31.084.7	12.777.6	11.748.4	525.6	68.679.9
	= \$ (48.961.5)	(6.961.7)	(11.748.4)	(1.008.3)	
Genel Toplam	37.481.5	16.513.9	14.310.8	717.4	83.721.6
	= \$ (59.037.1)	(8.997.4)	(14.310.8)	(1.376.3)	

Aralık 1987 bazına göre Hayat Pahalılığı Endeksinde, Aralık 1988 sonu itibariyle kaydedilen %62.57 oranındaki artışı sözü edilen dönemin enflasyon oranı olarak kabul edersek Aralık 1987'de 111.5 milyar ₺ miktarındaki mevduatın satın alma gücünü koruyabilmesi için Aralık 1988'de 181.3 milyar ₺'ye ulaşması gerekmekte idi. Tablo 7'den görüleceği üzere Aralık 1988 sonu itibariyle toplam Türk Lirası mevduat 170.9 milyar ₺ miktarındadır. Bu suretle reel artış kaydedilmemiştir. Aynı yaklaşımla 1989 yılının ilk on aylık döneminde kaydedilen %43.97 oranındaki enflasyon dikkate alındığında Aralık 1988'de 170.9 milyar ₺ miktarında olan toplam mevduatın satın alma gücünü koruyabilmesi için Ekim 1989'da 246.2 milyar ₺'ye ulaşması gerekmekte idi.

Bize ulaşan rakamlara göre toplam mevduat 285.8 milyar ₺ olarak gerçekleşmiş yani reel artış sağlanmıştır.

Tablo 7

Türk Lirası Mevduatın Artış Hızı

		Mevduatın Nite- liğine göre Dökümü	Milyon ₺ Bir önceki dönemle karşılaştırması
<u>Mart 1988</u>			
Resmi		53.818.0	
Ticari		10.694.8	
Tasarruf		59.098.1	
	Toplam	<u>123.610.9</u>	
<u>Haziran 1988</u>			
Resmi		54.481.0	101.23
Ticari		13.197.3	123.39
Tasarruf		69.085.6	116.89
	Toplam	<u>138.763.9</u>	112.25
<u>Eylül 1988</u>			
Resmi		68.169.6	125.12
Ticari		15.671.4	118.74
Tasarruf		77.518.3	112.20
	Toplam	<u>161.359.3</u>	116.28
<u>Aralık 1988</u>			
Resmi		73.369.4	107.62
Ticari		16.044.4	102.38
Tasarruf		81.564.3	105.21
	Toplam	<u>170.978.1</u>	105.96
<u>Ocak 1989</u>			
Resmi		74.655.5	101.75
Ticari		16.713.6	104.17
Tasarruf		81.342.3	99.72
	Toplam	<u>172.711.4</u>	101.01
<u>Şubat 1989</u>			
Resmi		73.763.8	98.80
Ticari		18.154.3	108.61
Tasarruf		84.124.6	103.42
	Toplam	<u>176.042.7</u>	101.92
<u>Mart 1989</u>			
Resmi		72.849.0	98.75
Ticari		19.831.4	109.23
Tasarruf		87.243.0	103.70
	Toplam	<u>179.923.4</u>	102.20

Nisan 1989

Resmi	71.463.6	98.09
Ticari	19.914.4	100.41
Tasarruf	95.015.1	108.90
Toplam	<u>186.393.1</u>	103.59

Mayıs 1989

Resmi	68.693.1	96.12
Ticari	21.692.1	108.92
Tasarruf	102.851.2	108.24
Toplam	<u>193.236.4</u>	103.67

Haziran 1989

Resmi	73.220.7	106.59
Ticari	24.636.4	113.57
Tasarruf	113.259.1	110.11
Toplam	<u>211.116.2</u>	109.25

Temmuz 1989

Resmi	81.183.7	110.87
Ticari	25.214.8	102.34
Tasarruf	123.189.9	108.76
Toplam	<u>229.588.4</u>	108.74

Ağustos 1989

Resmi	75.202.5	92.63
Ticari	24.871.2	98.63
Tasarruf	133.831.6	108.63
Toplam	<u>233.905.3</u>	101.88

Eylül 1989

Resmi	79.736.3	106.02
Ticari	26.086.3	104.88
Tasarruf	150.873.1	112.73
Toplam	<u>256.695.7</u>	109.74

Ekim 1989

Resmi	87.432.0	109.65
Ticari	26.482.5	101.51
Tasarruf	171.893.0	113.93
Toplam	<u>285.807.5</u>	111.34

Resmi mevduatın KKTC Merkez Bankası ile diğer Bankalar arasında Aralık 1986 - Ekim 1989 süresindeki bölünümü Tablo 8'de verilmiştir. Buna göre bölünüm ortalama olarak Aralık 1986'da 66.7:33.3, 1987'de 65.4:34.6, 1988'de 68.8:31.2 ve 1989 yılının ilk on aylık döneminde 54.3:45.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu suretle K.K.T.C. Merkez Bankası payının en düşük düzeyde olduğu gözlenmektedir.

Tablo 8

Milyon ₺

K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar
Nezdinde Resmî Mevduat

Tarih	K.K.T.C. Merkez Bankası		Diğer Bankalar		Toplam
		%		%	
Aralık 1986	18.374.7	66.7	9.191.0	33.3	27.565.7
Ocak 1987	22.742.8	66.5	11.434.3	33.5	34.177.1
Şubat 1987	24.350.8	67.3	11.806.9	32.7	36.157.7
Mart 1987	26.237.3	69.3	11.635.4	30.7	37.872.7
Nisan 1987	25.985.3	70.8	10.699.8	29.2	36.685.1
Mayıs 1987	24.195.5	69.0	10.870.8	31.0	35.066.3
Haziran 1987	24.329.4	64.7	13.294.2	35.3	37.623.6
Temmuz 1987	24.709.7	60.5	16.149.1	39.5	40.856.8
Ağustos 1987	23.541.6	60.9	15.128.4	39.1	38.670.0
Eylül 1987	22.974.5	60.0	15.288.0	40.0	38.262.6
Ekim 1987	27.135.3	64.7	14.791.0	35.3	41.926.3
Kasım 1987	29.903.8	66.7	14.918.8	33.3	44.822.6
Aralık 1987	31.644.9	64.5	17.412.4	35.5	49.057.3
Ocak 1988	34.960.4	70.3	14.800.2	29.7	49.760.6
Şubat 1988	35.842.4	70.9	14.718.6	29.1	50.561.0
Mart 1988	37.750.3	70.1	16.067.7	29.9	53.818.0
Nisan 1988	35.993.4	66.9	17.823.7	33.1	53.817.1
Mayıs 1988	37.772.4	66.2	19.324.7	33.8	57.097.1
Haziran 1988	37.160.4	65.8	19.320.2	34.2	56.481.0
Temmuz 1988	41.704.9	69.2	18.538.9	30.8	60.243.8
Ağustos 1988	42.241.6	69.1	18.874.5	30.9	61.116.1
Eylül 1988	47.962.5	70.4	20.207.1	29.6	68.169.6
Ekim 1988	53.168.5	70.2	22.531.6	29.8	75.700.1
Kasım 1988	59.110.6	70.7	24.537.5	29.3	83.648.1
Aralık 1988	48.415.3	66.0	24.954.1	34.0	73.369.4
Ocak 1989	48.005.8	64.3	26.649.7	35.7	74.655.5
Şubat 1989	43.061.7	58.4	30.702.1	41.6	73.763.8
Mart 1989	41.228.4	56.6	31.620.6	43.4	72.849.0
Nisan 1989	38.408.0	53.7	33.055.6	46.3	71.463.6
Mayıs 1989	34.147.6	49.7	34.545.5	50.3	68.693.1
Haziran 1989	37.732.8	51.5	35.487.9	48.5	73.220.7
Temmuz 1989	44.685.4	55.0	36.498.3	45.0	81.183.7
Ağustos 1989	37.708.6	50.1	37.493.9	49.9	75.202.5
Eylül 1989	40.785.9	51.1	38.950.5	48.8	79.736.4
Ekim 1989	45.637.9	52.2	41.794.2	47.8	87.432.1

Türk Lirası Mevduat artış hızı ile Plâsman artış hızının Aralık 1986 - Ekim 1989 dönemindeki karşılaştırması Tablo 9'da, İskonto Senetleri ve Bankalar Plâsmanlarının dökümü ve geçmiş dönemle karşılaştırması ise Tablo 10'da gösterilmiştir.

Plâsmanların sektörel dağılımında Kamu Kurum ve Kuruluşları, Tarım ve Şahsi ve Mesleki Borçlar sektörleri paylarındaki nisbi azalmalara karşı diğer sektörlerde artışlar gözlenmektedir.

Tablo 9

Milyon ₺

Türk Lirası Mevduat Artış Hızı ile Toplam
Plasman Artış Hızının karşılaştırması

	Toplam ₺ Mevduat	Bir önceki dönemle kar- şılaştırması %	Toplam Plasman	Bir önceki dönemle kar- şılaştırması %
Aralık 1986	62.671.3		43.998.7	
Aralık 1987	111.450.1	177.83	65.986.4	149.97
Ocak 1988	113.499.3	101.84	68.620.7	104.00
Şubat 1988	116.599.6	102.73	68.857.4	100.34
Mart 1988	123.610.9	106.01	68.087.6	98.88
Nisan 1988	128.201.9	103.71	69.898.8	102.66
Mayıs 1988	136.610.0	106.55	68.741.3	98.34
Haziran 1988	138.763.9	101.58	73.339.8	106.69
Temmuz 1988	145.964.0	105.19	73.527.0	100.26
Ağustos 1988	151.316.9	103.67	74.192.9	100.91
Eylül 1988	161.359.3	106.63	77.281.9	104.16
Ekim 1988	169.298.4	104.92	83.733.9	108.34
Kasım 1988	176.567.6	104.29	86.693.4	103.53
Aralık 1988	170.978.1	96.83	98.354.2	113.45
Ocak 1989	172.711.4	101.01	99.086.4	100.74
Şubat 1989	176.042.7	101.92	98.703.9	99.61
Mart 1989	179.923.4	102.20	106.515.3	107.91
Nisan 1989	186.393.1	103.59	111.905.4	105.06
Mayıs 1989	193.236.4	103.67	115.080.6	102.83
Haziran 1989	211.116.2	109.25	125.873.7	109.37
Temmuz 1989	229.588.4	108.74	124.395.1	98.82
Ağustos 1989	233.905.3	101.88	134.013.9	107.73
Eylül 1989	256.695.7	109.74	143.233.4	106.87
Ekim 1989	285.807.5	111.34	149.499.0	104.37

Tablo 10

**İskonto Senetleri ve Bankalar Plasmanlarının
Sektörel Bazda ve Geçmiş Dönemle Karşılaştırması**

Milyon TL

	%	Aralık 1988 Miktar	%	Ekim 1989 Miktar
Kamu Kurum ve Kuruluşları	11.5	11.263.8	6.0	8.984.7
Tarım	16.5	16.251.3	15.0	22.408.6
İmalât Sanayii	3.8	3.695.2	4.3	6.421.0
Yük Taşımacılığı	0.4	446.6	1.3	1.964.0
Yurtiçi ve Yurtdışı Ticaret	44.1	43.425.3	47.8	71.416.9
Bina ve İnşaat	2.9	2.877.4	3.7	5.577.9
Turizm	1.8	1.751.7	4.2	6.292.5
Şahsi ve Mesleki Borçlar	12.8	12.584.1	11.9	17.823.5
İskonto senetleri	6.2	6.058.8	5.8	8.609.9
	<u>100.0</u>	<u>98.354.2</u>	<u>100.0</u>	<u>149.499.0</u>

Not: Kamu Kurum ve Kuruluşları kalemi karşısında gösterilen miktar Bankamız-
ca çeşitli sektörlerdeki kamu kurum ve kuruluşlarına Hazine Kefaleti Kar-
şılığı verilen avansları da içermektedir. (Bak. Tablo 2).

III. Bölüm

EKONOMİK GELİŞMELER

1. Üretim, İstihdam ve Fiyatlar

a) Üretim Artışı ve Kaynakların Kullanımı:

1987, 1988 ve 1989 yıllarında G.S.M.H.'nin dağılımı ve sektörel katma değerlerinin büyüme hızları Tablo 11'de cari üretici fiyatları ve Tablo 12'de sabit üretici fiyatları ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

1977 sabit fiyatlarıyla 1987'de 5684.1 milyon ₺ olan G.S.M.H. 1988'de 6084.0 milyon ₺'ye ulaşmış ve 1989'da 6576,9 milyon ₺ olarak gerçekleşeceği tahmin olunmaktadır. Bu itibarla sabit fiyatlarla büyüme hızı 1988'de %7 ve 1989'da %8.1 olarak görülmektedir.

Sabit üretici fiyatları ile hesaplanan 1987, 1988 ve 1989 yılları G.S.Y.I.H.'sının sektör paylarına göz attığımızda her üç yılda Kamu Hizmetlerinin %21.2, %20.0 ve %18.8 oranları ile ilk sırayı ve Ticaretin %18.7, %18.1 ve %18.2 oranları ile ikinci sırayı işgal ettiğini görürüz. 1987 ve 1988'de tarım %12.1 ve %12.1 oranları ile üçüncü sırada ve sanayi %11.4 ve %11.7 oranları ile dördüncü sırada görülmektedir. 1989'da Tarımın payı %11.7'ye düşerken Sanayinin payı %14.0'a yükselmiştir. Bunları %10.9, %11.6 ve %11.6 oranları ile Ulaştırma-Haberleşme sektörü izlemektedir.

Tablo 11

G.S.M.H.'nin Dağılımı ve Sektörel Katma Değerlerin Büyüme Hızları

(Cari üretici fiyatlarıyla Milyon ₺.)

Sektörler	1987		1988		1989*		Büyüme Hızı		Dağılım Yüzdesi	
	1987	1988	1988	1989*	1987-1988	1988-1989*	1987	1988	1987	1989*
1. Tarım	36.081.3	54.531.4	54.531.4	98.659.8	51.1	80.9	12.7	11.4	12.0	12.0
a) Çiftçilik	34.218.8	51.119.2	51.119.2	93.222.4	49.3	82.4	12.0	10.7	11.3	11.3
b) Ormancılık	195.3	258.9	258.9	343.3	32.6	32.6	0.1	0.1	0.1	0.1
c) Balıkçılık	1.667.3	3.153.3	3.153.3	5.094.1	89.1	61.5	0.6	0.6	0.6	0.6
2. Sanayi	32.572.3	53.479.6	53.479.6	124.031.1	64.2	131.9	11.5	11.2	11.5	15.0
a) Maden ve Taşocakçılığı	2.330.8	3.693.4	3.693.4	6.907.3	58.5	87.0	0.8	0.8	0.8	0.8
b) İmalât Sanayii	26.204.6	42.082.5	42.082.5	102.159.7	60.6	142.8	9.3	8.8	9.3	12.4
c) Elektrik-su	4.036.9	7.703.7	7.703.7	14.964.1	90.8	94.2	1.4	1.6	1.4	1.8
3. İnşaat	22.685.6	32.709.6	32.709.6	48.687.0	44.2	48.8	8.0	6.8	8.0	5.9
4. Ticaret	66.584.4	112.418.9	112.418.9	193.109.4	68.8	71.8	23.5	23.5	23.5	23.4
a) Toptan ve perakente ticaret	51.468.5	84.780.4	84.780.4	138.696.5	64.7	63.6	18.2	17.7	18.2	16.8
b) Otelcilik ve lokantacılık	15.115.9	27.638.5	27.638.5	54.412.9	82.8	96.9	5.3	5.8	5.3	6.6
5. Ulaştırma - Haberleşme	20.449.5	37.050.9	37.050.9	57.970.9	81.2	56.5	7.2	7.7	7.2	7.0
6. Mali Müesseseler	13.198.6	30.009.1	30.009.1	50.008.2	127.4	66.6	4.6	6.3	4.6	6.1
7. Konut Gelirleri	8.170.8	13.290.9	13.290.9	17.354.8	62.7	30.6	2.9	2.8	2.9	2.1
8. Serbest Meslek ve Hizmetleri	15.318.6	25.157.2	25.157.2	44.619.7	64.2	77.4	5.4	5.2	5.4	5.4
9. Kamu Hizmetleri	47.160.5	77.626.1	77.626.1	127.162.7	64.6	63.8	16.6	16.2	16.6	15.4
	21.626.8	42.791.6	42.791.6	63.670.5	97.9	48.8	7.6	8.9	7.6	7.7
G.S.Y.İ.H. (a.f.)	283.848.4	479.065.3	479.065.3	825.274.1	68.8	72.3	100.0	100.0	100.0	100.0
Net Dış Alem Faktör Geliri	5.258.0	6.782.9	6.782.9	9.900.0	29.0	46.0	1.9	1.4	1.9	1.2
G.S.M.H. (a.f.)	289.106.4	485.848.2	485.848.2	835.174.1	68.1	71.9	101.9	101.4	101.9	101.2

* Ön tahmin rakamlarıdır.

Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 12

G.S.M.H.'nin Dağılımı ve Sektörel Katma Değerlerinin Büyüme Hızları

(1977 Üretici fiyatlarıyla Milyon ₺)

Sektörler	Büyüme Hızı*			Dağılım Yüzdesi				
	1987	1988	1989*	1987-1988	1988-1989	1987	1988	1989*
1. Tarım	677.9	726.7	759.6	7.2	4.5	12.1	12.1	11.7
a) Çiftçilik	638.8	680.6	712.5	6.5	4.7	11.4	11.3	11.0
b) Ormancılık	4.4	5.0	5.7	13.6	14.0	0.1	0.1	0.1
c) Balıkçılık	34.7	41.1	41.4	18.4	0.7	0.6	0.7	0.6
2. Sanayi	634.4	700.1	913.7	10.4	30.5	11.4	11.7	14.0
a) Maden ve Taşocakçılığı	17.7	19.7	23.7	11.3	20.8	0.3	0.3	0.3
b) İmalât Sanayii	512.1	568.0	773.7	10.9	36.2	9.2	9.5	11.9
c) Elektrik ve Su	104.6	112.4	116.2	7.4	3.4	1.9	1.9	1.9
3. İnşaat	451.3	465.6	488.9	3.2	5.0	8.1	7.8	7.5
4. Ticaret	1.046.3	1.087.4	1.180.8	3.9	8.6	18.7	18.1	18.2
a) Toptan ve perakente Ticaret	933.4	950.8	1.035.0	1.9	8.9	16.7	15.8	15.9
b) Otelcilik ve Lokantacılık	112.9	136.6	145.8	21.0	6.7	2.0	2.3	2.3
5. Ulaştırma-Haberleşme	610.0	694.6	755.7	13.9	8.8	10.9	11.6	11.6
6. Mali Müesseseler	244.5	266.3	283.1	8.9	6.3	4.4	4.4	4.4
7. Konut Gelirleri	352.6	360.3	368.5	2.2	2.3	6.3	6.0	5.7
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	201.1	214.2	237.0	6.5	10.6	3.6	3.5	3.6
9. Kamu Hizmetleri	1.181.2	1.197.8	1.219.9	1.4	1.8	21.2	20.0	18.8
İthalât Vergileri	181.4	286.1	291.7	57.7	2.0	3.3	4.8	4.5
G.S.Y.İ.H. (a.f)	5.580.7	5.999.1	6.498.9	7.5	8.3	100.0	100.0	100.0
Net Dış Alem Faktör Geliri	103.4	84.9	78.0	-17.9	-8.1	1.9	1.4	1.2
G.S.M.H. (a.f.)	5.684.1	6.084.0	6.576.9	7.0	8.1	101.9	101.4	101.2

* Ön tahmin rakamlarıdır. Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü

1988-1989 yıllarına ait Karşılaştırmalı Kaynaklar-Harcamalar Dengesi Tablo 13'tedir. Gayri Safi Milli Hasıla'nın Toplam Kaynaklar içindeki payı 1988'de %97.5 iken bu oran 1989'da %98.6'ya yükselmiş Dış açığın payı ise %2.5'ten %1.4'e düşmüştür. Böylece Toplam Kaynaklarda Yurtiçi Kaynaklar lehine bir gelişme olmuş ve dışa bağımlılık azalmıştır. 1988'de Toplam Kaynakların %16.9'u Yatırımlara ve %83.1'i Tüketime gitmiş olup 1989'da bu oranlar sıra ile %16.5 ve %83.5 olarak görülmektedir. Bu suretle Tüketimin payı artmış Yatırımların payı ise azalmıştır. Sabit sermaye yatırımlarında Kamunun payı %23.2'den %26.9'a yükselmiş Özel Sektörün payı ise %76.8'den %73.1'e düşmüştür. Toplam Tüketimde Kamunun payı %23.2'den %23.4'e yükselmiş, Özel sektörün payı ise %76.8'den %76.6'ya düşmüştür.

Tablo 13

Kaynaklar - Harcamalar Dengesi

Milyon TL

	1988*		1989**		Değişme %		GSMH'ya oranı	
	Cari	Sabit	Cari	Sabit	Cari	Sabit	1988	1989
	fiyatlarla	fiyatlarıyla	fiyatlarla	fiyatlarıyla				
I. TOPLAM KAYNAKLAR	498.303.6	6.240.0	846.989.9	6.669.9	70.0	6.9	102.6	101.4
(1) G.S.M.H. (a.f.)	485.848.2	6.084.0	835.174.1	6.576.9	71.9	8.1	100.0	100.0
(a) G.S.Y.I.H.	479.065.3	5.999.1	825.274.1	6.498.9	72.3	8.3	98.6	98.8
(b) Net Dış Alem Faktör Geliri	6.782.9	84.9	9.900.0	78.0	46.0	-8.1	1.4	1.2
(2) Dış Açık	12.455.4	156.0	11.815.8	93.0	-5.1	-40.4	2.6	1.4
II. TOPLAM YATIRIMLAR	83.974.4	1.051.6	139.422.9	1.097.9	66.0	4.4	17.3	16.7
(1) Sabit Sermaye	75.297.5	942.9	128.941.7	1.015.4	71.2	7.7	15.5	15.4
(a) Kamu	17.462.8	218.7	34.627.0	272.7	98.3	24.7	3.6	4.1
(b) Özel	57.834.7	724.2	94.314.7	742.7	63.1	2.6	11.9	11.3
(2) Stok Değişmeleri	8.676.9	108.7	10.481.2	82.5	20.8	-24.1	1.8	1.3
(a) Kamu	4.190.3	52.5	5.062.4	39.9	20.8	-24.0	0.9	0.6
(b) Özel	4.486.6	56.2	5.418.8	42.6	20.8	-24.2	0.9	0.7
III. TOPLAM TÜKETİM	414.329.2	5.188.4	707.567.0	5.572.0	70.8	7.4	85.3	84.7
(1) Kamu Tüketimi	95.975.7	1.201.8	165.388.0	1.302.4	72.3	8.4	19.8	19.8
(2) Özel Tüketim	318.353.5	3.986.6	542.179.0	4.269.6	70.3	7.1	65.5	64.9
IV. TOPLAM YURTİÇİ TASARRUFLARI	71.519.0	895.6	127.607.1	1.004.9	78.4	12.2	14.7	15.3

* Gerçekleşme

** Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

b) İstihdam

1987, 1988 ve 1989 yıllarında istihdamın sektörel dağılımı karşılaştırmalı olarak Tablo 14'te verilmiştir. Her üç yılda yaklaşık %30 payla Tarım birinci sırayı işgal etmekte bunu yaklaşık %22 payla Kamu Hizmetleri ve %10 payla Sanayi sektörü izlemektedir. Tarım ve Kamu Hizmetleri sektörleri düşüş trendi gösterirken Sanayi, Ticaret ve Serbest Meslek ve Hizmetler Sektörlerinde yükseliş göze çarpmaktadır.

1987'de 66212 olan çalışan nüfus, 1988'de 67733 ve 1989'da 69685'e yükselmiştir. Bu suretle işsizlik oranı 1987'de %1.8, 1988'de %1.3 ve 1989'da %0.9 olarak görülmektedir.

Tablo 14

İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Nüfus

S e k t ö r l e r	1987		1988		1989 (ön tahmin)	
	Sayı	Toplam Çalışan Nüfus Oranı %	Sayı	Toplam Çalışan Nüfus Oranı %	Sayı	Toplam Çalışan Nüfus Oranı %
1. Tarım	19780	29.9	19600	28.9	19345	27.8
2. Sanayi	6872	10.4	7127	10.5	7917	11.4
a) Madencilik ve Taşocakçılığı	-	-	-	-	-	-
b) İmalât Sanayii	5732	8.7	5960	8.8	6737	9.7
c) Elektrik-Su	1140	1.7	1167	1.7	1180	1.7
3. İnşaat	6750	10.2	6992	10.4	7254	10.4
4. Ticaret-Turizm	6015	9.1	6261	9.2	6526	9.4
a) Toptan ve Perakente ticaret	4651	7.0	4691	6.9	4880	7.0
b) Otelcilik Lokantacılık	1364	2.1	1570	2.3	1646	2.4
5. Ulaştırma-Haberleşme	4776	7.2	5232	7.7	5548	7.9
6. Mali Müesseseler	1663	2.5	1767	2.6	1845	2.6
7. Serbest Meslek ve Hizmetler	5261	7.9	5507	8.1	5927	8.5
8. Kamu Hizmetleri (KİT ve Belediyeler dahil)	15095	22.8	15247	22.6	15323	22.0
Toplam Çalışan Nüfus	66212	100.0	67733	100.0	69685	100.0
İşsiz Sayısı	1210		881		645*	
Toplam Nüfus	165035		167256		169272	

* Ocak- Haziran ortalaması

Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü

c) Fiyat Hareketleri ve Ücretler

1986, 1987 ve 1988 yılları ile 1989 yılının ilk onbir ayındaki fiyat hareketleri karşılaştırmalı olarak Tablo 14'de verilmiştir. Devlet Plânlama Örgütüncce yeni bir tüketim harcamaları anketi yapılmış ve bu anket sonucu belirlenen eğilimlere göre ağırlıklı, yeni bir tüketim kalıbı hazırlanarak 1 Ocak 1988'den itibaren baz olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Hayat Pahalılığı 1984'de %70.72, 1985'de %43.04, 1986'de %48.09, 1987'de %43.01 ve 1988'de %62.57 olarak saptanmış olup bunun mal ve hizmet gruplarına göre dağılımı Tablo 16'da gösterilmektedir.

Yüksek enflasyonist ortamda maaş ve ücretlerin satın alma gücünü korumak düşüncesiyle 1983 yılından beri eşel mobil sistemi uygulanmaktadır. 1985 yılı sonuna kadar her dört ay sonundaki hayat pahalılığı artışı dikkate alınarak maaş ve ücretlere yansıtılan artışlar 1986 yılından itibaren her üç ay sonundaki duruma göre ayarlanmaya başlanmıştır.

Asgari Ücret Saptama Komisyonunca alınan tavsiye kararları uyarınca asgari ücret,

1 Ocak 1987'den itibaren	ayda	90.000.-₺
1 Ocak 1988'den itibaren	ayda	121.000.-₺
1 Ocak 1989'dan itibaren	ayda	205.000.-₺
1 Ocak 1990'dan itibaren	ayda	340.500.-₺

olarak saptanmıştır.

Tablo 15**Hayat Pahalılığı**

	<u>1986</u> %	<u>1987</u> %	<u>1988</u> %	<u>1989</u> %
Ocak	7.10	3.18	8.08	5.71
Şubat	11.54	4.43	17.09	14.07
Mart	19.01	9.05	24.11	16.47
Nisan	19.15	10.00	26.58	20.78
Mayıs	20.69	11.35	28.53	24.09
Haziran	21.07	17.12	31.45	25.17
Temmuz	31.75	19.33	36.44	32.82
Ağustos	36.47	19.77	44.73	40.43
Eylül	36.68	24.43	48.11	41.73
Ekim	38.81	34.54	53.54	43.97
Kasım	41.48	38.40	57.86	47.98
Aralık	48.09	43.01	62.57	

Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 16

**Hayat Pahalılığının Mal ve Hizmet Gruplarına
Göre Dağılımı**

	1984 %	1985 %	1986 %	1987 %
Yiyecek ve içecek	45.48	16.89	30.83	19.63
Ev ve ev masrafı	6.70	5.03	3.23	6.11
Giyim	5.53	12.34	7.74	7.68
İlaç ve Tıp	0.62	0.46	0.41	0.39
Eğitim	0.60	0.33	0.11	0.47
Taşıt	6.36	3.93	1.45	3.47
Hizmetler	1.32	1.25	1.34	0.79
Eğlence ve Okuma	0.93	0.35	0.92	0.66
Sigara	3.03	2.31	1.88	3.63
Şahsi Harcamalar	0.15	0.15	0.18	0.18
Toplam	<u>70.72</u>	<u>43.04</u>	<u>48.09</u>	<u>43.01</u>

1 Ocak 1988 den itibaren yeni döküm uygulanmıştır, şöyleki:

	1988~ %	1989 (Ocak- Kasım) %
Gıda	27.53	27.15
Giyim	5.57	4.51
Ev Eşyası	6.49	2.09
Sağlık ve Kişisel Bakım ile ilgili Harcamalar	3.36	2.10
Ulaştırma ve Haberleşme	9.62	6.77
Kültür, Eğitim ve Eğlence	4.78	1.40
Konut ve Konut ile ilgili Harcamalar	3.15	2.49
Sigara	2.07	1.47
Toplam	<u>62.57</u>	<u>47.98</u>

Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü.

2. Mali ve Parasal Gelişmeler

a) Mali Gelişmeler

Bütçe harcamaları 1986'da 70.5 milyar ₺ 1987'de 106.1 milyar ₺ ve 1988'de 150.7 milyar ₺ olarak gerçekleşmiş, 1989 rakamı ise 271.6 milyar ₺ olarak tahmin edilmiştir. Bu harcamaların yerel gelir katkısında 1986'da 47.2, 1987'de %55.6 ve 1988'de %72.5 oranlarıyla, istikrarlı bir gelişme kaydedilmiştir. 1989'da cüzi bir düşüş göze çarpmaktadır. Yerel gelirleri G.S.M.H. ile karşılaştırdığımızda yerel gelirlerin G.S.M.H.'ya oranının 1987'de %24.4 ve 1988 ve 1989 yıllarında sıra ile %22.5 ve %21.9 olduğunu görürüz. (Tablo 17 ve 18).

1988 yılı sonu itibarıyla birikmiş bütçe açıkları 93.1 milyon ₺'na baliğ olmuştur. 1986 yılı sonuna kadar artış gösteren bütçe açıklarının 1987'den itibaren düşüşe geçtiği gözlenmektedir. (Tablo 19).

Bütçe açıklarına karşılık T.C. Ziraat Bankasından sağlanan krediler, faizler hariç 1987 yılı sonunda 55.9 milyar ₺ tutarındadır. 1987 yılından sonra T.C. Ziraat Bankasından borç alınmamış, bütçe açıkları iç borçlanmalarla karşılanmıştır. (Tablo 20).

Tablo 17

G.S.M.H. ile Karşılaştırmalı Bütçe Analizi
1986 - 1989

	Milyar TL			
	1986	1987	1988	1989
	Gerçek- leşme	G.S.M.H. Yüzdesi	Gerçek- leşme	G.S.M.H. Yüzdesi
I. Bütçe Yerel Gelirleri				
1. Vergi Gelirleri	33.3	17.1	109.2	22.5
a) Dolaysız Vergiler	26.3	13.5	90.7	18.7
b) Dolaylı Vergiler	14.5	7.4	47.2	9.7
2. Diğer Gelirler	11.8	6.0	43.5	8.9
	7.0	3.6	18.5	3.8
II. Bütçe Giderleri	70.5	36.1	150.7	31.0
1. Cari Giderler	58.0	29.7	131.1	27.0
a) Personel Giderleri	27.7	14.2	65.7	13.5
b) Diğer Cari Giderler	4.8	2.5	10.2	2.1
c) Transferler	25.5	13.0	55.2	11.4
- Sosyal	15.5	7.9	25.3	8.7
- Diğer	10.0	5.1	12.7	4.4
2. Savunma Giderleri	5.0	2.6	6.0	2.1
3. Yatırımlar	7.5	3.8	11.0	2.3
III. Dış Yardım ve Borçlanmalar	37.2	19.1	42.0	8.6
- Dış Yardımlar			22.1	4.5
- Borçlanmalar (Açık)			19.4	4.0
			183.1	21.9
			150.5	18.0
			78.2	9.4
			72.3	8.6
			32.6	3.9
			271.6	32.5
			227.5	27.2
			110.1	13.2
			22.7	2.7
			94.7	11.3
			68.8	8.2
			25.9	3.1
			14.2	1.7
			29.9	3.6
			88.5	10.6
			40.5	4.8
			48.0	5.8
				11.8
				21.2
				56.3
				29.6
				26.7

Not: G.S.M.H. 1986 195.1
1987 289.1
1988 485.8
1989 835.2 (ön tahmin)

Kaynak: Ekonomi ve Maliye Bakanlığı
Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 18

Karşılaştırmalı Bütçe Özeti
1986 - 1989

	Milyar ₺							
	1986	1987	1988	1989	1989	1989	1989	1989
	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme	Gerçek- leşme
	%	%	%	%	(Tahmin)	(11 aylık)	%	%
Bütçe Finansmanı	33.3	59.0	109.2	183.1	163.3	74.4		
Yerel Kaynaklar	47.2	55.6	72.5	67.4	29.6	13.5		
Dış Yardım	37.2	26.9	22.1	40.5	26.7	12.1		
Borçlanma	52.8	19.0	12.8	48.0				
	70.5	106.1	150.7	271.6	219.6	100.0		
Cari Harcamalar	82.3	83.9	131.1	227.5	186.6	85.0		
Savunma Harcamaları	7.1	6.0	8.6	14.2	11.8	5.4		
Yatırım Harcamaları	10.6	16.2	11.0	29.9	21.2	9.6		
	70.5	106.1	150.7	271.6	219.6	100.0		

Not: Ankara'da ödenen yatırım harcamaları yukarıdaki rakamlara dahil edilmemiştir.
Ocak-Kasım 1989 döneminde Ankara orijinli yani ödemeleri Ankara'da yapılan projeler için ilgili kuruluşlara aktarılan miktar 30.2 milyar ₺'ye baliğ olmuştur.

Kaynak: Ekonomi ve Maliye Bakanlığı
Devlet Plánlama Örgütü

Tablo 19**Yıllar İtibariyle Bütçe Açıkları**

	Milyar İL	
	<u>Bütçe Açığı</u>	<u>G.S.M.H. Yüzdesi</u>
1975 yılı açığı	0.1	8.6
1976 yılı açığı	0.2	5.8
1977 yılı açığı	0.3	7.2
1978 yılı açığı	0.3	5.5
1979 yılı açığı	0.7	7.8
1980 yılı açığı	1.5	8.8
1981 yılı açığı	2.0	8.3
1982 yılı açığı	2.9	8.3
1983 yılı açığı	3.7	7.9
1984 yılı açığı	6.8	9.2
1985 yılı açığı	12.5	9.9
1986 yılı açığı	22.6	11.6
1987 yılı açığı	20.2	7.0
1988 yılı açığı	19.4	4.0
1988 sonu birikmiş bütçe açığı	93.1	

Kaynak: Ekonomi ve Maliye Bakanlığı
Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 20

T.C. Ziraat Bankasından sağlanan Kredilerin
(faizler hariç) yıllar itibariyle dökümü

	Milyar ₺
1975	0.1
1976	0.1
1977	0.1
1978	0.3
1979	0.4
1980	1.4
1981	2.0
1982	3.0
1983	5.3
1984	6.4
1985	8.8
1986	18.0
1987	10.0
1988	-
	<u>55.9</u>

Kaynak: Ekonomi ve Maliye Bakanlığı
Devlet Plânlama Örgütü

b) Parasal Gelişmeler

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında imzalanan Ekonomik İşbirliği Protokolünün Para, Kambiyo, Bankacılık Bölümü altında yer alan maddeler peyder pey uygulama alanına konulmaktadır.

26/1987 sayılı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Bankalar (Değişiklik) Yasası 1 Haziran 1987, 35/1987 sayılı yeni Merkez Bankası Yasası 26 Haziran 1987 ve 22/1987 sayılı Para ve Kambiyo İşleri (Değişiklik) Yasası ise 1 Kasım 1987 tarihinden itibaren yürürlüğe konmuştur. 22/1987 sayılı yasa ile değişik şekliyle 38/1982 sayılı Para ve Kambiyo İşleri Yasası altında verilen yetkilere dayanılarak Bakanlar Kurulunca yapılan Para ve Kambiyo İşleri Tüzüğü de 2 Kasım 1987 tarih ve 116 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak aynı gün yürürlüğe girmiştir. Böylece öngörülen yeni düzenlemeler için gerekli alt yapı hazırlanmış bulunmaktadır.

3. Ticaret, Pazarlama ve Ödemeler Dengesi

a) Ticaret ve Pazarlama

Toptan ve perakente ticaret K.K.T.C. ekonomisinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Bu sektörden doğan katma değer cari fiyatlarla 1987'de 51468.5 milyon ₺ ve 1988'de 84.780.4 milyon ₺ olarak gerçekleşmiş, 1989'da ise 138.696.5 milyon ₺ olarak tahmin edilmektedir. İstihdam açısından bakıldığında toptan ve perakente ticaret sektöründe çalışanlar 1987'de 4651 ve 1988'de 4691 olarak saptanmış, 1989'da ise 4880 tahmin olunmuştur. Bu suretle kişi başına katma değer 1987'de 11.1 milyon ₺ , 1988'de 18.1 milyon ₺ ve 1989'da 28.4 milyon ₺ şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Tablo 21 incelendiğinde 1981-1989 yılları itibariyle dışalımın %41-50 arasındaki bölümünün Türkiye'den ve %50-59 arasındaki bölümünün diğer ülkelerden, dış satımın ise %12-22 arasındaki bölümünün Türkiye'ye %78-88 arasındaki bölümünün ise diğer ülkelere yapıldığını görürüz.

Dışalımımızda Türkiye birinci sırayı alırken onu Birleşik Krallık, Birleşik Krallık dışındaki Avrupa Ortak Pazar Ülkeleri ve Uzak Doğu Ülkeleri izlemiş, dışsatımımızda ise en büyük pay Birleşik Krallığa daha sonra Türkiye ve diğer Avrupa Ortak Pazar Ülkelerine gitmiştir. (Tablo 22)

Tarım ürünleri dışsatımımızın %56 ile %78 arasında değişen bir oranını oluştururken %22 ile %43 arasında değişen bir oranı da sanayi ürünlerinden oluşmuştur. Dışalımda ise yaklaşık %10 tarımsal ürünlere karşılık %90 sanayi ve mineral ürünleri görülmektedir. (Tablo 23 ve 24).

Dış ticaret açığımız dolar bazında yılda 166 milyon ABD \$'na yükselmiştir. 1979-1989 döneminde dışsatımın dışalım karşılama oranının %24 ve %47 arasında değiştiği görülmektedir. (Tablo 25).

Dış ticaretimizin gelişmesinde ulaşım ve haberleşme en büyük etkenlerdendir. Politik ve ekonomik nedenlerle K.K.T.C. deniz ve hava limanlarına uluslararası ticarete mevcut koşulların gerektirdiği şekilde düzenli uçak ve gemi seferleri yapılamamaktadır. Dış dünya ile haberleşme imkânlarımız da arzu edilen düzeyde değildir. Bütün bunlara karşın çok sayıda yabancı ülke ile ticari ilişkiler tesis edilmiş olup durumun iyileştirilmesi yönünde çalışmalar sürdürülmektedir.

Tablo 21

K.K.T.C.'nin Türkiye ve Diğer Ülkelerle olan Dış Ticareti
1981 - 1989

Yıllar	D i ş A l ı m			D i ş S a t ı m			Milyon ABD \$
	Türkiye %	Diğer Ülkeler	Toplam	Türkiye %	Diğer Ülkeler	Toplam	
1981	44.2	59.9	104.1	7.1	29.8	36.9	80.8
1982	49.5	70.4	119.9	7.3	32.2	39.5	81.5
1983	65.3	80.0	145.3	6.5	34.2	40.7	83.9
1984	61.5	74.8	136.3	8.4	30.4	38.8	78.4
1985	65.1	77.9	143.0	5.4	40.9	46.3	88.3
1986	70.1	83.1	153.2	7.7	44.3	52.0	85.2
1987	94.3	126.7	221.0	7.9	47.2	55.1	85.7
1988	101.9	116.2	218.1	6.3	46.1	52.4	88.0
1989 (Ocak- Ağustos)	80.1	81.5	161.6	6.8	33.2	40.0	83.0

Kaynak: Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
Devlet Planlama Örgütü

Tablo 22

Ülkeler İtibariyle Dış Ticaret
1986 - 1989

Milyon ABD \$

Ülkeler	1986		1987		1988		1989 (Ocak-Ağustos)			
	Dış alım Değer	% Dış satım Değer	Dış alım Değer	% Dış satım Değer	Dış alım Değer	% Dış satım Değer	Dış alım Değer	% Dış satım Değer		
I. Türkiye	70.1	45.8	94.9	42.9	101.9	46.7	80.1	49.6	6.8	17.0
II. Diğer Ülkeler	83.1	54.2	126.1	57.1	116.2	53.3	81.5	50.4	33.2	83.0
1. Birleşik Krallık	22.7	14.8	31.3	14.2	32.6	15.0	25.6	15.8	23.8	59.5
2. Diğer AET ülkeleri	28.6	18.7	40.8	18.5	31.7	14.5	25.7	15.9	3.0	7.5
3. Orta Doğu İslâm Ülkeleri	1.7	1.1	3.3	1.5	5.1	2.3	2.5	1.5	2.3	5.8
4. Uzak Doğu Ülkeleri	15.8	10.3	33.8	15.3	24.9	11.4	16.3	10.1	-	-
5. Diğer	14.3	9.3	16.9	7.6	21.9	10.1	11.4	7.1	4.1	10.2
Toplam	153.2	100.0	221.0	100.0	218.1	100.0	161.6	100.0	40.0	100.0

Kaynak : Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
Devlet Planlama Örgütü

Tablo 23

**Dışsatımın Yapısı
1985 - 1989**

Grup	Milyon ABD \$				
	1985	1986	1987	1988	1989 Ocak-Mart
	%	%	%	%	%
1. Tarım Ürünleri	35.9	36.9	31.1	29.4	13.2
a) Narenciye	29.9	28.5	22.5	23.9	11.4
b) Patates	2.6	3.8	2.3	2.4	-
c) Canlı Hayvanlar	2.3	2.3	1.8	0.8	-
d) Diğer Tarım Ürünleri	1.1	2.3	4.5	2.3	1.8
2. Sanayi Ürünleri	10.3	14.7	23.5	22.6	4.1
a) İşlenmiş Tarım	3.9	4.9	6.9	3.9	2.4
b) Diğer Sanayi Ürünleri	6.4	9.8	16.6	18.7	1.7
3. Mineraller	0.1	0.4	0.5	0.4	-
	77.6	71.0	56.5	56.1	76.3
	64.6	54.8	40.8	45.6	65.9
	5.6	7.3	4.2	4.6	-
	5.0	4.4	3.3	1.5	-
	2.4	4.4	8.2	4.4	10.4
	22.2	28.3	42.6	43.1	23.7
	8.4	9.4	12.5	7.4	13.9
	13.8	18.9	30.1	35.7	9.8
	0.2	0.7	0.9	0.8	-
TOPLAM	46.3	52.0	55.1	52.4	17.3
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 24

Mal Gruplarına Göre Dış Alım
1985 - 1989

Milyon ABD \$

G r u p	1986				1987				1988				1989 (Ocak-Mart)	
		%		%		%		%		%		%		%
1. Yiyecek ve Canlı Hayvan	16.1	10.5	19.7	8.9	19.9	9.1	4.5	8.3						
2. İçkiler ve Tütün	7.3	4.8	12.5	5.7	10.8	5.0	2.7	5.0						
3. Yakıttan gayri yanmayan hammadde	3.3	2.1	3.5	1.6	5.4	2.5	1.1	2.0						
4. Mineral yakıtlar, yağlayıcı madde ve ilgili olanlar	11.3	7.4	18.2	8.2	20.1	9.2	3.7	6.9						
5. Hayvan ve Sebze yağları	1.0	0.6	1.4	0.6	1.8	0.8	0.1	0.2						
6. Kimyevi Maddeler	13.2	8.6	15.7	7.1	15.9	7.3	3.8	7.0						
7. Hammaddesine göre tasnif edilenler	49.3	32.2	64.8	29.3	66.3	30.4	17.6	32.5						
8. Makine ve Nakliye Araçları	37.8	24.7	65.6	29.7	57.0	26.1	15.3	28.3						
9. Çeşitli Mamuller	13.9	9.1	19.6	8.9	20.9	9.6	5.3	9.8						
TOPLAM	153.2	100.0	221.0	100.0	218.1	100.0	54.1	100.0						

Kaynak: Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 25

Dış Ticaret
1979-1989

Milyon ABD \$

Yıllar	Dış Alım	Dış Satım	Açık	Dışsatımın Dışalımı Karşılama Oranı
1979	90.8	35.8	55.0	%39.4
1980	94.4	44.5	49.9	%47.1
1981	104.1	36.9	67.2	%35.4
1982	119.9	39.5	80.4	%32.9
1983	145.3	41.0	104.3	%28.2
1984	135.6	38.4	97.2	%28.3
1985	141.7	45.8	95.9	%32.3
1986	153.2	52.0	101.2	%33.9
1987	221.0	55.1	165.9	%24.9
1988	218.1	52.4	165.7	%24.0
1989 (Ocak-Ağustos)	161.6	40.0	121.6	%24.8

b) Ödemeler Dengesi

1987, 1988 ve 1989 yıllarında ticaret açığı, 166-169 milyon ABD doları dolaylarında seyretmiştir.

Genelde dışsatımlarımız dışalımımızın yüzde 31'ini karşılayabilmektedir. 1979-1989 dönemi dış ticaretini gösteren Tablo 25 incelendiğinde en iyi performansın, ihracatın, ithalâtın %47.1'ini karşıladığı 1980 yılında, en kötü performansın ise ithalâtın sadece %24.0'ünü karşılayabildiği 1988 yılında olduğu görülür.

Görünmeyen işlemlerde Turizmin katkısı 1987'de 103.5 milyon ABD dolarından 1988'de 118.0 milyon ABD dolarına yükselmiş ve 1989'da 126.8 milyon ABD dolarına ulaşacağı tahmin olunmaktadır. Diğer görünmeyenlerin de katkısıyla Cari İşlemler Dengesindeki açık 1987 yılındaki 20.7 milyon ABD dolarından 1988 yılında 8.8 milyon ABD dolarına düşmüş ve bu açığın 1989 yılında 5.4 milyon ABD dolarına ineceği tahmin olunmuştur. 1988 yılında K.K.T.C.'ye gelen turist sayısı 229506 rakamı ile en yüksek düzeydedir. Bunun %75.6'sı Türkiye'den %24.4'ü ise diğer ülkelerdendir. 1989 yılının ilk on aylık döneminde gelen turist sayısı toplam 226640 olup, 172754'ü Türkiye'den ve 53886'sı diğer ülkelerdendir.

Diğer görünmeyen işlemler kalemi yurt dışından gelen havale, Türk Barış Gücünün Kıbrıs'taki harcamaları ve Birleşmiş Milletler Barış Gücü ve İngiliz Üs Bölgesinde çalışanların kazançlarından sivil uçak kiralanması için yapılan ödemeler, yabancı ülkelerde okuyan öğrencilerin masrafları, yabancı ülkelerde tedavi olanların harcamaları ve Hükümet görevlileri ile dış temsilciliklerin harcamaları çıktıktan sonra kalan miktarı göstermektedir.

Tablo 26

Ödemeler Dengesi

Milyon ABD \$

	1987	1988	1989*	Değişme %	
				1987-88	1988-89*
I. Cari İşlemler					
A. Dış Ticaret					
1. Dışsatım	55.1	52.4	57.0	-4.9	8.8
2. Dışsalım	221.0	218.1	225.5	-1.3	3.4
Dış Ticaret Dengesi	-165.9	-165.7	-168.5	-0.1	1.7
B. Görünmeyen İşlemler					
1. Turizm (net)	103.5	118.0	126.8	14.0	7.5
2. Diğer Görünmeyenler (net)	41.7	38.9	36.3	-6.7	-6.7
Görünmeyen İşlemler Dengesi	145.2	156.9	163.1	8.1	4.0
Cari İşlemler Dengesi	-20.7	-8.8	-5.4	-57.5	-38.6
II. Sermaye Hareketleri					
1. TC Yardım ve Kredileri	35.5	10.9	16.1	-69.3	47.7
2. Diğer Dış Yardımlar	8.3	5.8	3.5	-30.1	-39.7
3. Bedelsiz Dışsalım	63.9	61.9	62.6	-3.1	1.1
4. Kısa Vadeli Diğer Sermaye Hareketleri	-63.9	-40.4	-38.6	-36.8	-9.4
Sermaye Hareketleri Dengesi	43.8	38.2	43.6	-12.8	14.1
Genel Denge	23.1	29.4	38.2	27.3	29.9
III. Rezerv Hareketleri (- Artış +Azalış)	-26.2	-33.0	-39.5	26.0	20.0
IV. Net Hata ve Noksan	3.1	3.6	1.4		

* Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: Devlet Plânlama Örgütü

Tablo 27

Türkiye ve Diğer Ülkelerden Gelen Turistler
1978-1989

Yıllar	T.C.den Turist	% Payı	Diğer Ülkelerden Turist	% Payı	Toplam
1978	104738	92.8	8172	7.2	112910
1979	95115	87.7	13286	12.3	108401
1980	69808	82.6	14703	17.4	84511
1981	62660	80.2	15474	19.8	78134
1982	65018	74.2	20611	25.8	87629
1983	78467	79.3	20467	20.7	98934
1984	93413	82.4	19905	17.6	113318
1985	103791	83.0	21284	17.0	125075
1986	107064	80.0	26766	20.0	133830
1987	147965	80.3	36372	19.7	184337
1988	173599	75.6	55907	24.4	229506
1989 (10 ay Ocak - Ekim)	172754	76.2	53886	23.8	226640

Kaynak: Ulaştırma Bayındırlık ve Turizm Bakanlığı
Devlet Planlama Örgütü

IV. Bölüm

MERKEZ BANKASININ DOKUZ AYLIK HESAPLARI

Tablo 28

KUZUY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI'NIN
30.9.1989 TARİHLİ BİLANÇOSU

Milyon TL

AKTİF	1989	1988	PASİF	1989	1988
	Eylül	Aralık		Eylül	Aralık
Döner Değerler (1)	178.580.8	137.938.6	Hazine Cari Hesabı (5)	40.022.2	48.404.8
Krediler (2)	15.176.9	14.506.4	Mevduat (6)	58.739.1	42.942.4
Bina ve Teçhizat (3)	795.9	729.7	Mevduat Munzam Kar.(7)	63.830.6	43.280.7
Diğer Aktifler (4)	6.465.5	1.278.5	Fonlar (8)	4.975.6	3.105.3
			Diğer Pasifler (9)	11.071.7	4.912.2
			Öz Kaynaklar (10)	22.379.9	11.807.8
	201.019.1	154.453.2		201.019.1	154.453.2

Tablo 29

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ MERKEZ BANKASI'NIN
1.1.1989-30.9.1989 DÖNEMİ KAR VE ZARAR HESABI

	1989		1988		Milyon TL		
	1.1.89-30.9.89	487.1	1.1.88-31.12.88	974.0	GELİR	1988	
GİDER	1.1.89-30.9.89	487.1	1.1.88-31.12.88	974.0		1.1.88-31.12.88	
Personel Giderleri (11)	487.1	487.1	974.0	974.0	Alman Faizler (14)	17.626.3	15437.4
İdari Giderler (12)	998.2	998.2	749.0	749.0	Alman Komisyonlar (15)	495.0	375.4
Verilen Faizler (13)	7.278.0	7.278.0	5.926.7	5.926.7	Kambiyo İşleri Gelirleri	446.5	221.6
Verilen Komisyonlar	50.7	50.7	113.9	113.9	Sair Gelirler	21.4	121.5
Amortismanlar	30.3	30.3	31.8	31.8			
Kasadaki TL ve Efektifler	-	-	1.500.0	1.500.0			
Sigortası	-	-	3.000.0	3.000.0			
Faiz Farkı Fonu	21.0	21.0	473.4	473.4			
Sair Giderler	9.723.9	9.723.9	3.387.1	3.387.1			
Kâr							
	18.589.2	18.589.2	16.155.9	16.155.9			
					18.589.2		16.155.9

HESAPLAR HAKKINDA AÇIKLAMALAR

	Milyon ₺	
	<u>1989</u> <u>Eylül</u>	<u>1988</u> <u>Aralık</u>
(1) DÖNER DEĞERLER		
Kasa	5.318.0	5.172.3
Altın Kasası	16.0	3.3
Efektif Deposu	20.599.2	9.601.2
<i>(Dolar karşılıkları 31.12.88'de 5.295.703 30.9.89'da 9.219.618 ABD Dolarıdır).</i>		
Hariçteki Bankalar (₺)	5.852.1	3.332.8
Hariçteki Bankalar (Yabancı Para)	146.795.5	119.829.0
<i>(Dolar karşılıkları 31.12.88'de 66.093,608 30.9.89'da 65.701.489 ABD Dolarıdır).</i>		
	<u>178.508.8</u>	<u>137.938.6</u>
(2) KREDİLER		
Hazine Kef. Haiz Bonolar Üzerine Avans	9.137.7	11.263.7
İhracat Senetleri Üzerine Avans	-	152.4
Küçük Sanat Erbabı Senetleri Üzerine Avans	1.491.8	1.265.9
Ticaret Senetleri Üzerine Avans	300.0	384.5
Sanayi senetleri Üzerine Avans	1.547.5	970.8
Tarım Senetleri Üzerine Avans	212.1	152.8
Turizm Senetleri Üzerine Avans	2.487.8	316.3
	<u>15.176.9</u>	<u>14.506.4</u>
(3) BİNA VE TEÇHİZAT		
Teçhizat	168.8	105.5
Eksi: Amortisman	28.2	30.1
	140.6	75.4
Bina	678.1	677.1
Eksi: Amortisman	22.8	22.8
	655.3	654.3
	<u>795.9</u>	<u>729.7</u>
(4) DİĞER AKTİFLER		
Muvakkat Borçlular	6.439.4	1.261.9
İlk Tesis Giderleri	1.7	9.5
Eksi: Amortisman	1.6	9.3
	0.1	0.2
Kırtasiye ve Matbu Deposu	26.0	16.4
	<u>6.465.5</u>	<u>1.278.5</u>

	<u>1989</u> <u>Eylül</u>	<u>1988</u> <u>Aralık</u>
(5) HAZİNE CARİ HESABI	40.022.2	48.404.18
<p>Bu kalem Hazine Cari Hesabı başlığı altında yer alan hesapların bakiyesini göstermektedir. Maliye Bakanlığının 8.4.87 tarih ve 36/79-54/87 sayılı kararı ile Döviz İstikrar ve Fiyat İstikrar fonları hesapları Hazine Cari Hesabı bünyesine alınmıştır. 30.9.1989 tarihi itibarıyla Döviz İstikrar Fonunda 85.313.713.471 ₺ Fiyat İstikrar Fonunda ise 17.631.152.414 ₺ mevcuttur.</p>		
(6) MEVDUATLAR		
Türk Parası	21.647.6	15.395.0
Yabancı Parası	<u>37.091.5</u>	<u>27.547.4</u>
	<u>58.739.1</u>	<u>42.942.4</u>
(7) MEVDUAT MUNZAM KARŞILIKLARI		
<p>Bankalararası mevduat hariç, tüm Bankaların ₺ mevduatlarının %15'i ile Döviz Tevdiat ve mevduatlarının %20'sinin Merkez Bankasına yatırılacağı hakkında 35/1987 sayılı Yasanın 24. maddesi uyarınca yatırılan miktarları gösterir.</p>		
	<u>63.830.6</u>	<u>43.280.7</u>
(8) FONLAR		
Faiz Farkı Fonu	3.611.5	2.878.9
Turizm Geliştirme ve Tanıtma Fonu	700.0	26.4
Kıbrıs Türk Elektrik Kurumu	<u>664.1</u>	<u>200.0</u>
	<u>4.975.6</u>	<u>3.105.3</u>
(9) DİĞER PASİFLER		
<p>Muvakkat Alacaklılar ₺ ve Kby. ile Alacaklı Transitar Hesabını gösterir.</p>		
(10) ÖZ KAYNAKLAR		
Sermaye		2.000.0
İhtiyatlar		6.930.3
Sigorta Fonu		<u>2.877.5</u>
	11.807.8	<u>11.807.8</u>
1.1.89-30.9.89 devresi kârı	9.723.9	
Sigorta Fonu	<u>848.2</u>	
	<u>22.379.9</u>	

	1989 <u>1.1.89-30.9.89</u>	1988 <u>1.1.88-31.12.88</u>
(11) PERSONEL GİDERLERİ		
Yönetim Kurulu Maaşları	41.0	38.3
Personel -		
Maaşlar (Asli maaş - Mem. Öd. + H.P.)	376.7	294.0
Emekli Sandığı	15.6	565.0
Diğer	53.8	76.7
	<u>446.1</u>	<u>935.7</u>
	<u>487.1</u>	<u>974.0</u>
(12) İDARİ GİDERLER		
Sigorta	849.8	597.5
Kıymet Yollama Giderleri	97.9	116.2
Kırtasiye, Matbu	8.4	15.2
Telex, Telefon	6.7	6.6
Diğer	35.4	13.5
	<u>998.2</u>	<u>749.0</u>
(13) VERİLEN FAİZLER		
Banka Mevduatları	2.230.2	1.900.8
Mevduat Munzam Karşılıkları	3.672.3	3.009.9
Döviz Hesapları	1.375.5	1.016.0
	<u>7.278.0</u>	<u>5.926.7</u>
(14) ALINAN FAİZLER		
Dış Muhabirler	12.114.1	10.397.6
Yerel Faizler	5.512.2	5.039.8
	<u>17.626.3</u>	<u>15.437.4</u>
(15) ALINAN KOMİSYONLAR		
Yabancı para	275.1	215.7
Türk Lirası	219.9	159.7
	<u>495.0</u>	<u>375.4</u>

V. Bölüm

BANKACILIK İSTATİSTİKLERİ

BANKACILIK İSTATİSTİKLERİ

Müteakip sayfalardaki tablolar aşağıda listesi verilen bankaların verilerinden derlenmiştir.

K.K.T.C. Merkez Bankası

T.C. Ziraat Bankası

Türk Bankası Ltd.

Türkiye İş Bankası A.Ş.

K.T. Kooperatif Merkez Bankası Ltd.

K. Kredi Bankası Ltd.

Türkiye Halk Bankası A.Ş.

K. Vakıflar Bankası Ltd.

K. Ticaret Bankası Ltd.

K. Endüstri Bankası Ltd.

K. Faisal İslam Bankası Ltd.

Asbank Ltd. (Haziran 1986 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır)

Akdeniz Garanti Bankası Ltd. (Mart 1989 tarihinden itibaren faaliyete başlamıştır)

Tablo 30

BANKALARIN AKTİF ÖZETLERİ

Milyon TL

Tarih	Kasa	Merkez Bankası Bakiyesi	Dahili Bankalar Bakiyesi	Harici Bankalar Bakiyesi	Yatırımlar	İskonto Senetleri	Avans ve Krediler	Diğer Aktifler	Aktifler Toplamı
<u>1984</u>									
Aralık	1.032.2	4.462.5	3.469.5	15.631.9	85.8	736.1	36.305.9	24.955.9	86.679.8
<u>1985</u>									
Aralık	1.539.8	5.275.5	4.776.4	19.730.8	90.3	2.122.2	56.884.3	24.587.5	115.006.8
<u>1986</u>									
Aralık	2.377.5	13.994.7	2.735.2	35.944.5	193.4	4.217.3	41.903.0	28.655.1	130.020.7
<u>1987</u>									
Aralık	4.968.5	31.081.1	4.587.3	67.468.6	881.2	3.821.8	48.909.6	57.978.5	219.696.6
<u>1988</u>									
Aralık	8.894.7	72.046.7	3.070.3	132.361.5	1.042.8	6.058.8	86.552.1	113.310.2	423.337.1
<u>1989</u>									
Ocak	7.926.3	67.949.7	2.849.7	126.793.9	1.123.9	6.082.4	86.649.9	129.373.5	428.749.3
Şubat	8.727.2	70.547.8	3.826.0	133.954.5	1.123.9	5.634.3	88.901.6	132.166.8	444.882.1
Mart	10.672.7	67.012.7	6.924.7	153.402.8	1.124.9	6.062.5	97.471.5	135.326.4	477.998.2
Nisan	8.833.1	76.999.3	5.709.0	152.703.5	1.124.9	7.018.4	105.402.7	148.607.3	506.398.2
Mayıs	9.767.0	72.938.0	4.805.2	160.335.1	1.254.3	6.773.6	109.814.9	155.972.8	521.660.9
Haziran	9.494.0	81.861.2	6.416.9	164.848.2	1.499.5	8.323.2	122.324.9	168.655.7	563.423.6
Temmuz	12.969.7	81.055.3	5.414.3	179.920.7	1.530.1	7.901.8	124.176.2	165.700.9	578.669.0
Ağustos	12.930.2	87.797.1	5.245.1	184.149.0	1.545.4	7.781.6	130.691.0	175.463.2	605.604.6
Eylül	9.686.9	101.913.4	5.669.3	195.824.4	1.545.4	8.266.5	139.889.9	177.568.5	640.364.3
Ekim	10.815.0	97.221.5	5.962.2	205.964.5	1.545.4	8.609.9	148.122.8	198.084.3	676.325.6

Not: 1- Yukarıdaki tabloya K.K.T.C. Merkez Bankası rakamları dahil edilmemiştir.

2- K.K.T.C.'ye Ziraat Bankası dış kaynak niteliğinde ve kamu kredisi şeklinde sağlanan toplam kredi miktarı, yerel banka plasmanlarının daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlamak amacıyla, Aralık 1986'dan itibaren bu liste amaçları için T.C. Ziraat Bankası bilançosundan ihraç edilmiştir. Ocak 1989'dan itibaren ise söz konusu kısıtlı ihraç işleminin uygulanması mümkün görülmediğinden T.C. Ziraat Bankası rakamları tümüyle liste dışı bırakılmıştır.

Tablo 31

BANKALARIN PASIF ÖZETLERİ

Milyon ₺

Tarih	Sermaye ve İhtiyatlar	İlisk Talep	Küçük Tasarruf	Vadeli Mevduat	Merkez Bankasına Borçlar	Dahili Bankalar Alacak Bakiyesi	Ödenecek Senetler	Diğer Pasifler	Pasifler Toplamı
<u>1984</u>									
Aralık	5.515.6	7.975.3	3.426.1	9.550.3	6.3	3.088.4	110.9	57.006.9	86.679.8
<u>1985</u>									
Aralık	8.289.7	9.269.7	2.160.4	16.251.9	251.7	1.018.5	93.1	77.671.8	115.006.8
			M E V D U A T						
<u>1986</u>									
Aralık	10.950.8		65.280.7		1.116.1	2.231.3	32.9	50.408.9	130.020.7
<u>1987</u>									
Aralık	17.745.3		139.438.5		1.265.4	3.687.2	807.4	56.752.8	219.696.6
<u>1988</u>									
Aralık	34.099.7		256.764.0		2.748.2	4.428.6	338.8	124.957.8	423.337.1
<u>1989</u>									
Ocak	46.451.6		245.768.5		2.841.1	4.890.9	321.6	128.475.6	428.749.3
Şubat	44.223.0		253.828.3		3.920.8	5.236.3	555.9	137.117.8	444.882.1
Mart	45.989.4		271.254.4		4.765.5	7.562.0	329.6	148.097.3	477.998.2
Nisan	46.404.4		283.402.0		5.069.7	6.828.2	1.015.2	163.678.7	506.398.2
Mayıs	47.230.8		299.389.1		4.985.8	6.693.5	1.090.0	162.271.7	521.660.9
Haziran	54.100.6		311.684.5		5.568.0	7.768.4	925.5	183.376.6	563.423.6
Temmuz	54.523.3		331.977.5		5.458.3	7.243.2	311.2	179.155.5	578.669.0
Ağustos	54.666.4		345.690.2		5.538.5	7.324.8	644.7	191.740.0	605.604.6
Eylül	54.769.4		368.927.5		5.866.8	8.221.1	390.7	202.188.8	640.364.3
Ekim	54.794.0		393.828.8		6.220.9	9.614.4	1.459.2	210.408.3	676.325.6

Not: 1- Yukarıdaki tabloya K.K.T.C. Merkez Bankası rakamları dahil edilmemiştir.

2- K.K.T.C.'ye T.C. Ziraat Bankasının dış kaynak niteliğinde ve kamu kredisi şeklinde sağlanan toplam kredi miktarı yerel banka plasmanlarının daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlamak amacıyla, Aralık 1986'dan itibaren bu liste amaçları için T.C. Ziraat Bankası bilançosundan ihraç edilmiştir. Ocak 1989'dan itibaren ise söz konusu kısıtlı ihraç işleminin uygulanması mümkün görülmediğinden T.C. Ziraat Bankası rakamları tümüyle liste dışı bırakılmıştır.

Tablo 32

İSKONTO SENETLERİ VE BANKALAR PLASMANLARININ SEKTÖREL DAĞILIMI

Tarih	Milyon TL										
	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Tarım	Taşocak-cılığı	İmalât Sanayii	Yük Taşıma-cılığı	Yurt içi ve Yurt dışı Ticaret	Bina ve İnşaat	Turizm	Şahsi ve Mesleki Borçlar	İskonto Senetleri	Toplam
<u>1984</u>											
Aralık	26.169.1	3.434.9	4.5	470.7	137.9	4.285.7	660.6	95.7	2.047.6	617.3	37.924.0
<u>1985</u>											
Aralık	46.761.2	5.274.2	2.5	801.4	172.6	6.258.0	676.4	122.7	3.448.7	1.882.9	65.400.6
<u>1986</u>											
Aralık	11.107.4	6.670.5	36.4	1.971.1	250.6	14.516.3	1.011.5	185.4	4.032.2	4.217.3	43.998.7
<u>1987</u>											
Aralık	11.354.6	9.306.8	0.0	2.601.1	274.1	27.984.1	2.103.2	589.2	7.951.5	3.821.3	65.986.4
<u>1988</u>											
Aralık	11.263.8	16.251.3	0.0	3.695.2	446.6	43.425.3	2.877.4	1.751.7	12.584.1	6.058.8	98.354.2
<u>1989</u>											
Ocak	11.563.7	16.284.4	0.0	3.089.7	596.9	43.656.1	2.823.0	2.765.8	12.224.4	6.082.4	99.086.4
Şubat	10.584.7	14.785.2	0.0	3.276.6	799.7	45.184.9	2.848.8	2.791.9	12.797.8	5.634.3	98.703.9
Mart	10.784.7	16.562.2	0.0	3.723.5	1.147.8	49.454.7	3.199.1	2.220.5	13.360.3	6.062.5	106.515.3
Nisan	8.760.3	17.694.5	0.0	3.535.6	1.195.1	54.245.1	3.450.7	2.468.8	13.536.9	7.018.4	111.905.4
Mayıs	8.735.8	16.318.1	0.0	3.750.1	1.673.8	55.444.9	3.471.0	4.845.6	14.067.7	6.773.6	115.080.6
Haziran	8.011.2	20.629.2	0.0	7.229.3	1.425.8	55.268.2	3.805.8	4.850.7	16.330.3	8.323.2	125.873.7
Temmuz	5.386.7	19.750.6	0.0	4.386.0	1.490.2	59.207.7	4.848.5	4.229.0	17.194.6	7.901.8	124.395.1
Ağustos	9.262.3	19.722.1	0.0	5.548.3	1.735.5	64.089.0	4.893.7	3.248.6	17.732.7	7.781.7	134.013.9
Eylül	9.137.8	18.688.3	0.0	6.714.2	1.810.9	69.405.3	5.290.2	4.635.4	19.284.8	8.266.5	143.233.4
Ekim	9.984.7	22.408.6	0.0	6.421.0	1.964.0	71.416.9	5.577.9	6.292.5	17.823.5	8.609.9	149.499.0

Not: K.K.T.C.'ye T.C. Ziraat Bankası'nca dış kaynak niteliğinde ve kamu kredisi şeklinde sağlanan toplam kredi miktarı yerel banka plasmanlarının daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlamak amacıyla, Aralık 1986'dan itibaren bu liste amaçları için T.C. Ziraat Bankası bilançosundan ihraç edilmiştir.

Tablo 33

ISKONTO SENETLERİ VE BANKALAR PLASMANLARININ SEKTÖREL YÜZDE (%) DAĞILIMI

Tarih	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Tarım	Taşoçak-cılığı	İmalât Sanayii	Yük Taşımacılığı	Yurt içi ve Yurt dışı Ticaret	Bina ve İnşaat	Turizm	Şahsi ve Mesleki Borçlar	İskonto Senetleri	Toplam
<u>1984</u>											
Aralık	69.00	9.06	0.01	1.24	0.37	11.30	1.74	0.25	5.40	1.60	100.0
<u>1985</u>											
Aralık	71.50	8.07	0.00	1.23	0.26	9.57	1.03	0.19	5.27	2.88	100.0
<u>1986</u>											
Aralık	25.25	15.16	0.08	4.48	0.57	32.99	2.30	0.42	9.16	9.59	100.0
<u>1987</u>											
Aralık	17.21	14.10	0.00	3.94	0.42	42.41	3.19	0.89	12.05	5.79	100.0
<u>1988</u>											
Aralık	11.45	16.52	0.00	3.76	0.45	44.15	2.93	1.78	12.80	6.16	100.0
<u>1989</u>											
Ocak	11.67	16.57	0.00	3.12	0.60	44.06	2.85	2.79	12.34	6.14	100.0
Şubat	10.72	14.98	0.00	3.32	0.81	45.78	2.89	2.83	12.96	5.71	100.0
Mart	10.13	15.55	0.00	3.50	1.08	46.43	3.00	2.08	12.54	5.69	100.0
Nisan	7.83	15.81	0.00	3.16	1.07	48.47	3.08	2.21	12.10	6.27	100.0
Mayıs	7.59	14.18	0.00	3.26	1.45	48.18	3.02	4.21	12.22	5.89	100.0
Haziran	6.37	16.39	0.00	5.74	1.13	43.91	3.02	3.86	12.97	6.61	100.0
Temmuz	4.33	15.88	0.00	3.52	1.20	47.60	3.90	3.40	13.82	6.35	100.0
Ağustos	6.91	14.72	0.00	4.14	1.30	47.82	3.65	2.42	13.23	5.81	100.0
Eylül	6.38	13.05	0.00	4.69	1.26	48.66	3.69	3.24	13.46	5.77	100.0
Ekim	6.01	14.99	0.00	4.30	1.31	47.77	3.73	4.21	11.92	5.76	100.0

Not: K.K.T.C.'ye T.C. Ziraat Bankası'nca dış kaynak niteliğinde ve Kamu Kredisi şeklinde sağlanan toplam kredi miktarı yerel banka plasmanlarının daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlamak amacıyla Aralık 1986'dan itibaren bu liste amaçları için T.C. Ziraat Bankası Bilançosundan ihraç edilmiştir.

Tablo 34

BANKALAR TÜRK PARASI MEVDUATLARININ NİTELİĞİNE GÖRE ANALİZİ

Tarih	Milyon İL		
	Resmi Mevduat	Ticari Mevduat	Tasarruf Mevduatı
<u>1984</u>			Toplam Mevduat
Aralık	12.202.6	1.866.7	12.379.5
<u>1985</u>			26.448.8
Aralık	21.815.4	3.023.6	16.079.2
<u>1986</u>			40.918.2
Aralık	27.565.7	8.169.3	26.936.3
<u>1987</u>			62.671.3
Aralık	49.057.3	9.812.0	52.580.8
<u>1988</u>			111.450.1
Aralık	73.369.4	16.044.4	81.564.3
<u>1989</u>			170.978.1
Ocak	74.655.5	16.713.6	81.342.3
Şubat	73.763.8	18.154.3	84.124.6
Mart	72.849.0	19.831.4	87.243.0
Nisan	71.463.6	19.914.4	95.015.1
Mayıs	68.693.1	21.692.1	102.851.2
Haziran	73.220.7	24.636.4	113.259.1
Temmuz	81.183.7	25.214.8	123.189.9
Ağustos	75.202.5	24.871.2	133.831.6
Eylül	79.736.3	26.086.3	150.873.1
Ekim	87.432.0	26.482.5	171.893.0

BANKALAR TÜRK PARASI MEVDUATLARININ VADELERİNE GÖRE ANALİZİ
Milyon İL

Tarih	Vadesiz Mevduat	İhbarlı Mevduat	Vadeli Mevduat	Toplam Mevduat
<u>1984</u>				
Aralık	16.774.5	168.7	9.505.6	26.448.8
<u>1985</u>				
Aralık	24.666.3	9.2	16.242.7	40.918.2
		Vadeli Mevduat		
		1 ay vadeli mevduat	3 ay vadeli mevduat	6 ay vadeli mevduat
				1 yıl vadeli mevduat
<u>1986</u>				
Aralık	37.135.5	2.430.2	1.270.1	21.835.5
<u>1987</u>				
Aralık	55.372.9	6.687.6	3.464.0	44.030.3
<u>1988</u>				
Aralık	77.742.9	15.623.5	5.903.2	71.677.7
<u>1989</u>				
Ocak	77.072.5	16.960.8	6.427.1	72.240.8
Şubat	76.881.5	18.575.1	6.753.8	73.830.4
Mart	77.496.5	19.121.5	7.124.1	76.175.2
Nisan	76.975.4	20.828.4	7.688.3	80.894.9
Mayıs	75.979.9	21.887.3	7.953.4	87.415.8
Haziran	83.817.3	24.130.7	7.826.7	95.341.5
Temmuz	92.271.1	25.306.5	8.501.4	103.509.4
Ağustos	84.034.4	27.984.8	9.453.2	112.432.9
Eylül	89.129.7	30.899.4	10.598.6	126.068.0
Ekim	97.786.8	34.275.7	11.325.9	142.419.1
				172.711.4
				176.042.7
				179.923.4
				186.393.1
				193.236.4
				211.116.2
				229.583.4
				233.905.3
				256.695.7
				285.807.5

VI. Bölüm

TABLULARIN LİSTESİ

TABLOLARIN LİSTESİ

		Sayfa
Tablo	1 Avans ve Reeskont İşlemleri	13
"	2 Avans ve Reeskont Borç Bakiyeleri	14
"	3 Devletin Kur Hesabında Tutulan Dövizin ABD Doları Karşılığı Olarak Dökümü	18
"	4 Bankaların, Bankalar Kurundan Tuttuğu Dövizin ABD Doları Karşılığı Olarak Dökümü	21
"	5 Döviz Rezervlerinin Artış Hızı	24
"	6 Döviz Tevdiat ve Döviz Mevduat Hesaplarının Cins ve Vadelerine Göre Dökümü	28
"	7 Türk Lirası Mevduatın Artış Hızı	30
"	8 K.K.T.C. Merkez Bankası ve Diğer Bankalar Nezdinde Resmî Mevduat	33
"	9 Türk Lirası Mevduat Artış Hızı ile Toplam Plasman Artış Hızının Karşılaştırması	35
"	10 İskonto Senetleri ve Banka Plasmanlarının Dökümü ve Geçmiş Dönemle Karşılaştırması	36
"	11 GSMH'nin Dağılımı ve Sektörel Katma Değerlerin Büyüme Hızları (cari üretici fiyatlarıyla)	40
"	12 GSMH'nin Dağılımı ve Sektörel Katma Değerlerin Büyüme Hızları (sabit üretici fiyatlarıyla)	41
"	13 Kaynaklar - Harcamalar Dengesi	43
"	14 İstihdamın Sektörel Dağılımı ve Nüfus	45
"	15 Hayat Pahalılığı	47
"	16 Hayat Pahalılığının Mal ve Hizmet Gruplarına Göre Dağılımı	48
"	17 GSMH ile Karşılaştırmalı Bütçe Analizi	50
"	18 Karşılaştırmalı Bütçe Özeti	51
"	19 Yıllar İtibarıyla Bütçe Açıkları	52
"	20 T.C. Ziraat Bankası'ndan Sağlanan Kredilerin (faiz hariç) yıllar itibarıyla Döküm	53
"	21 K.K.T.C.'nin Türkiye ve Diğer Ülkelerle Olan Dış Ticareti	56
"	22 Ülkeler İtibarıyla Dış Ticaret	57
"	23 Dışsatımın Yapısı	58
"	24 Mal Gruplarına Göre Dışalım	59
"	25 Dış Ticaret	60
"	26 Ödemeler Dengesi	62
"	27 Türkiye ve Diğer Ülkelerden Gelen Turistler	63
"	28 K.K.T.C. Merkez Bankası'nın Bilânçosu	65

Tablo 29	K.K.T.C. Merkez Bankası'nın Kâr ve Zarar Hesabı	66
"	30 Bankaların Aktif Özetleri	72
"	31 Bankaların Pasif Özetleri	73
"	32 İskonto Senetleri ve Bankalar Plasmanlarının Sektörel Dağılımı	74
"	33 İskonto Senetleri ve Bankalar Plasmanlarının Sektörel Yüzde (%) Dağılımı	75
"	34 Bankalar Türk Parası Mevduatlarının Niteliğine Göre Analizi	76
"	35 Bankalar Türk Parası Mevduatlarının Vadelerine Göre Analizi	77